

**ANDRES IÑIGO EUSKALTZAIN OSO
BERRIA EUSKALTZAINDIAN SARTZEA**

ANDRES IÑIGOREN SARRERA-EKITALDIA

Ituren, 2000-V-27

*Jose Maria Gorosterrazu,
Iturengo alkatea*

Jean Haritschelhar, euskaltzainburua;
Juan Ramon Elorz, Nafarroako Gobernuko ordezkaria;
Miguel Angel Petrirena, Malerrekako Mankomunitateko ordezkaria;
Begoña Bilbao, Eusko Jaurlaritzako ordezkaria;
Gotzon Lobera, Bizkaiko Diputazioko Euskara Sustatzeko zuzendari nagusia;
Euskaltzainak;
Iturendarrak;
Jaun-andreak;

Zaretela ongi etorriak:

Euskaltzaindia sortu zenetik 82 urte pasatu dira eta hasiera-hasieratik izan du bere kideen artean nafarren presentzia.

Joan zitzaizkigunen artean, lehendabizikoa Arturo Campion, Iruñekoa, eta ondotik Jose Agerre, iruñearra hura ere, Aita Damaso, Intzakoa, Aingeru Iri-garai eta Juan Miguel Seminario, beratarak eta Aita Polikarpo Iraizozkoa.

Azken aldi honetan Euskaltzaindia osatzen duten 24 kideen artean 4 gemituen nafarrak: Jose Maria Satrustegi, Arruazukoa, Patxi Ondarra, Bakaikukoa, Pello Salaburu, arizkundarra eta Patxi Zabaleta, leitzarra. Iaz hutsik gelditu zen aulkia betetzeko bertze nafar bat izendatu zuten euskaltzainek, Andres Iñigo.

Nafarroa dugu Euskal Herriaren ama eta euskal lurralderik haundiena eta horretaz gain, azken bolada honetan, Nafarroan, oztopo guztien gaintetik, euskara zabaltzen ari da, euskal eremutik Iruñerrira ez ezik Erribera aldera ere hedatzen. Horregatik uste dugu Euskaltzaindiak asmatu duela bere kideen artean nafarren presentzia handitzean.

Zer erranik ez, iturendarrentzat ohore eta poz handia dela Andres Iñigo, bertoko semea, euskaltzain izendatu dutela ikustea. Poz eta ohorea batetik, Malerrekako lehendabiziko euskaltzaina delakoz, eta bertzetik, nahiz eta bere

ikasketa eta lanagatik herritik kanpo bizi behar izan, beti herriari lotua ikusi dugulako. Izan ere, urtetan egin dituen ikerketa lan inportanteenak hemengo eta inguruko herrietako Toponomastikari buruzkoak izan dira eta gaur herri osoaren izenean eskerrak eman nahi dizkiot, gure herriaren alde egin duen guztiagatik.

Andresen izendapena dela eta, Euskaltzaindia lehendabiziko aldiz etorri zaigu Iturenera. Bi egunez izan dugu gure artean. Atzo egun osoan hilabete honetako bilkura egiten eta gaur euskaltzain berriaren sarrera ekitaldi honetan. Euskararen Akademia hurbilagotik ezagutzeko aukera izan dugu eta espero dugu hemendik aitzinera Ituren eta Euskaltzaindiaren arteko harremanak eskuak izanen direla. Euskaltzainburu jauna, etxe honetako ateak zabalik izanen dituzue betiko.

Iturendarren izenean, esker mila Euskaltzaindiari, zorionak Andres Iñigori eta eskerrak, aldi berean, sorterrria aukeratu duelako bere sarrera-hitzaldia egingateko.

Esker mila, azkenik, ekitaldi hau gurekin batera ospatzera etorri zareten guztioi.

ONOMASTIKA EUSKARAREN NORMALIZAZIOAN

Ituren, 2000ko maiatzaren 27a

Andres Iñigo Ariztegi

Euskaltzain oso berriaren sarrera-hitzaldia

- Euskaltzainkideak,
- Agintariak,
- Iturendarrak,
- Etxekoak,
- Jaun-andreak.

Euskaltzaindiaren araudiak agintzen duenez, bi dira sarrera hitzaldian euskaltzain berriaren betebeharrak. Bata, ordezkatzeko duena gogoratzea, nire kasuan Federiko Krutwig, bertzea hartu duen gaia azaltzea. Bigarren honetarako aukeratu dudana izenburua *Onomastika euskararen normalizazioan* da.

I. Federiko Krutwigen oroitzapenean

Lehendabizikoari dagokionez, ez da nire asmoa Federiko Krutwig-i buruzko biografia luzea hemen egitea. Badira nik egiten ahal dudana baino hobeki egin eta ja argitaratu direnak, bertzeak bertze, Federiko hil aurreko urtean euskaltzain izendatu eta 50 urte bete zituenean, Euskaltzaindiak egin zion omenaldia, *Iker-10* liburuan (1) argitaratua, hil baino zenbait hilabete lehenago Bilboko liburuzale eta azoka antolatzaileek *urrezko luma* eman zioten ekitaldian Ricardo Badiolak aurkeztu zuena (2), eta, hil ondoren, Xabier Kintanak Euskaltzaindian irakurri zuen *Federiko Krutwig Sagredo, in memoriam* (3) txostena, bai eta geroago argitaratu duen bertze biografia ere (4).

(1) "Federiko Krutwig-i omenaldia / Homenaje a Federico Krutwig / Hommage à Federico Krutwig", *Iker – 10*, Euskaltzaindia, Bilbo, 1997. (Prestatzailea: Ricardo Badiola).

(2) Federiko Krutwig Sagredo 'etorkizuneko euskalduna'. Omenaldia. Bilboko Boulevard kafetegia. 1997-06-02.

(3) *Euskera*, 44, 1999-1, 713-723 orr.

(4) Federiko Krutwig Sagredo (1921-1998), *Bidegileak* bilduma, Eusko Jaurlaritza, Kultura Saila, Gasteiz, 1999.

Biografia horren sarrera-hitzetan Kintanak hitz gutxitan Krutwig zenaren ikuspegi orokorra ematen digu. Honela dio: “gure historian ez dira gutxi izan, jatorriz atzeritarrak izan arren, Euskal Herriaz maitemindurik, euskaldunon hizkuntza eta kultura berenak egin eta gure herriaren alde lan egindako pertsonak. Horieta bat Federiko Krutwig izan da, mende honen bigarren erdian izan dugun pentsalari eraginkorrenetakoa, hizkuntzan, kultur jokabidean eta politikan bere ikuspegi propioak utzi dizkiguna” (5).

Politika eta kultura bezala, euskararen ere aitzindari eta bide urratzailea izan zen ezbairik gabe.

Gerra ondoren, Euskaltzaindiaren barne-funtzionamendua eta egitura egokitzeaz gain, euskararen literatur batasunaren beharra ezinbertzekotzat jo zuen, eta, berak eskutitz batean adierazten zuenaren arabera, aitzindari izan zen, hogeita hamar urte geroago euskara batuaren bultzatzaile agertu zirenek batasunaren kontua usaindu ere egiten ez zutenean, literatur batasunaren defendatzaile eta bultzatzaile agertu zelako (6).

Federiko Krutwig-en izena eta bere zenbait lan ezagunak bazitzaizkigun ere –hiruretan hogeiko hamarkadaz geroztik bereziki–, ez nuen 1984a arte Federiko bera ezagutzeko paradarik izan. Arturo Campión-en mendeurrena zela eta, Euskaltzaindiak Iruñeko Hizkuntza Eskola Ofizialeko egoitza estreinatu berrian ospatu zuen X. Biltzarrean ezagutu nuen lehendabiziko aldiz. Biltzar hartan Nafarroako arte erromanikoaren zenbait aztarna bisitatzeke egin zen ibilaldian, Leiren izandako geldiuenean mahaikide tokatu zitzaizkan halaberrez, eta aitortu behar dut gizon haren jakinduriak eta pentsakeraren sakontasunak harriturik utzi ninduela.

Geroago, bere bizitzaren azkeneko hamarren bat urtetan, Onomastika batzordeko bileretara etortzen zenean, hurbilagotik egiaztatu ahal izan nuen lehendabiziko aldi hartan hartu nion itxura ona ez zela kasualitatezkoa izan. Gizon isil hark hitz gutxitan adierazten zuen jakintza harritzeko modukoa zen.

Nire aldetik batere merezimendurik gabe izendatu ninduten hemen dauken euskaltzainek Federiko Krutwigek utzitako aulkia betetzeko. Gauza jakina da, aurrekoaren aulkia betetzeak ez duela hark landu zuen alorra eta lana ordezkatzeko eta, nire kasuan, garbiago ez dudala haren jakintza ordezkatzeko, ez eta Akademian egin zituen 51 urteak egingo. Dena den, bion artean izandako harreman urria Onomastika batzordekoa izan zen eta Onomastikari buruzkoa da sarrera-hitzaldi honetarako aukeratu dudan gaia.

(5) Op. cit. I. or.

(6) Jose Maria Aleman, Luzaideko apezari, 1976ko urtarrilean Loiben-etik (Lobaina) idatzitako gutunean honela zioen: “Como tú seguramente sabes, en la nueva época de la Academia, después de la guerra civil, la persona que MÁS HA INSISTIDO en que se debe llegar a una unificación literaria he sido yo. En una época en la que los actuales paladines ... escribían en diferentes dialectos ... y ninguno de ellos ... se ponían la cuestión de la necesidad de una unificación literaria”.

II. Onomastika Euskararen normalizazioan

1. Sarrera

Euskaltzaindian nire aitzinetik sartu zen Andres Urrutiak, bere sarrera-hitzaldian zioen Euskaltzaindia nortasun juridiko osoa duen erakundea dela eta berari dagokiola, legez eta moldez, euskara kontuetan agintaritza (7). Beraz, Euskararen Akademiari dagokio gizartearen harreman guztietarako hizkuntza egokitzearen gidaritza eta agintaritza. Hori da, hain zuzen ere, Akademia sorrera-sorreratik egiten ari dena, eta bereziki, euskara batuaren aldeko erabakia hartu zuenetik.

Baina euskara egokitzea ez da bakarrik gramatika egiturak, hiztegia edo ortografia landu, batu eta arautzea. Badago hizkuntza guztietan, eta euskararen kasuan zer erranik ez, bertze alor aberats bat, izenen alorra, alegia. Bere balio sinbolikoa ukacina da, kontuan izanik, batez ere, Euskal Herriko eremu zabal batean euskara galduaren aztarna bakarra onomastika dela eta, hortaz, alderdi horiek euskaldunak izan direla adierazten digun lekuko bakarra onomastika dela, hots, toki izenak eta deiturak, gehienbat.

Gure literaturaren lehen liburuak XVI. mendea arte agertzen ez badira ere, izenak anitzez zaharragoak ditugu, izenak baitira gure hizkuntzaren lekuorik zaharrenak, pertsona izenak (antropónimoak), jaingo izenak (teónimoak) eta leku izenak (topónimoak) (8), I. eta II. mendeez geroztik Akitanian batez ere agertzen direnak (9). Geroago X. mendetik aitzina Euskal Herriko agirietan agertzen zaizkigu, Nafarroakoetan bereziki, baina Euskal Herriük kanpokoetan ere bai (10). Eta esaera zaharrak dioen bezala, “izena duen edozerk izana ere ba omen du”. Hortik, bada, gure Herriaren izenaz mintzo diren izenen garrantzia, Onomastikarena alegia.

Garrantzi honetaz, gure Herriko idazle eta ikertzaileez gainera kanpokoak ere jabetu izan dira eta hor ditugu XVII. mendean hasi eta Baltasar Etxabe eta Arnaud Oihenart(e) eta geroago Wilhelm von Humbolt, Pablo Pedro Asarlot, Arturo Campión, Achille Luchaire, Julien Vinson, Sabino Arana, Luis Eleizalde, Henri Gavel, Ramón Menéndez Pidal, René Lafon, Julio Caro Baroja, Koldo Mitxelena, Joan Coromines, Alfonso Irigoien... –izen batzuk bertzerik ez aipatzeagatik–, beren idatzi eta ikerketa lanetan Onomastikaz arduratu direnak.

Baina horien artean, aipamen berezia merezi du euskararen alorrean izan dugun maisurik handienak, Koldo Mitxelenak. Haren lanetan argi ikusten ahal

(7) Urrutia, A. (1998: 45).

(8) Mitxelena L. (1964: 15).

(9) Gorrotxategui Churrua, J. *Onomástica indígena de Aquitania*, Euskal Herriko Unibertsitateko argitalpen zerbitzua-Salamancako Unibertsitatea, Bilbo, 1984.

(10) Knörr, H. (1999:135-136).

da Onomastikarekin zuen interesa, *Apellidos Vascos* liburuan erraterako eta, kontuan hartzekoa da, *Fonética Histórica Vasca*-n toki eta pertsona izenei ematen dien lekua eta garrantzia. Arturo Campi3n, Sabino Arana, Luis Eleizalde eta bertze batzuen lanen ekarpenak aipagarriak izanik ere, Onomastika kontuetan Julien Vinson, Henri Gavel eta Koldo Mitxelenarekin hasi zen seriotasun eta bide zientifikoz jokatzeko eta, ondoren, Alfontso Irigoien zenak ere ildo horretatik segitu zuen.

Ezkerretik eskubira: Patxi Goenaga, Euskaltzaindiko idazkaria; Jean Haritschelhar, euskaltzainburua, Miguel Angel Petirena, Malerrekako Mankomunitateko ordezkaria; Juan Ramón Elorz, Nafarroako Gobernuako ordezkaria; Jose Maria Gorosterrazu, Iturengo alkatea; Andres Urrutia Badiola, euskaltzain osoa... eta Andrés Iñigo, euskaltzain oso berria sarrera-hitzaldia irakurtzen.

2. Onomastika arautzearen beharra

Munduko hizkuntza landu guztiek lehentxeago edo geroxeago egin izan duten bezalaxe, Euskaltzaindiak ere, 1968an Arantzazuko Biltzarrean, hizkuntza batuaren aldeko apustua egin zuen, argi ikusten zelako hizkuntza estandarizatuaren beharra, batez ere irakaskuntzarako eta idatziz komunikatzeko (11).

Kontua da hizkuntza baten Onomastika ez dela bi alor horietara soilik mugatzen. Onomastikaren esparrua ezin da inola ere alor bakar batzuetara murriztu, ezin zaizkio hesiak jarri. Arrazoiak begi bistakoak badira ere, labur azalztearren bi hauek aipatuko ditut:

(11) Villasante, L. (1978: 443-444).

a) Alde batetik, pertsona guztiak izenei lotuak gaude. Denok ditugu gure nortasuna adierazten duten izen-deiturak, denok bizi gara izena duen herri edo hiri batean, izena duen etxe edo baserri batean edo, gutienez, izena duen karrrika bateko pisu batean. Gure eguneroko bizitzan, segur aski, gehien erabiltzen dugun erreferentzia izenena da. Zenbat pertsona eta leku izen ez ote dugu aipatzen egunaren buruan? Ez da beharrezkoa izanen, bada, arrazoi gehiago bilatzen aritzea gure izenak sailkatu, ikertu eta beren forma ofizialak erabaki ondoren gure hizkuntzaren arautegian sartu behar direla ikusarazteko.

b) Bertze aldetik, euskal izenen erabilera ez da bakarrik euskara dakitenetara edo hizkuntza honetan mintzatzen direnetara mugatzen. Erran beharrik ez dago:

– Euskara ez dakitenek ere egunero entzuten, irakurtzen, idazten edota ahoskatzen dituzte izen horiek.

– Euskal Herriko mugetatik kanpo, gero eta hedadura zabalagoa hartzen ari dira gure ponte izenak eta, egungo hedabideak eta informatika direla medio, gure deiturak eta leku izenak munduko xoko guztietan ageri dira.

Hortaz, gure onomastikaren errepertorioa, *izana duen herriaren izendegia den heinean*, neurri batean behintzat, gure herriaren berezitasun eta nortasunaren adierazgarri da (12), mundu zabalean gure hizkuntzaren prestigioaren erakusleihoa. Beraz, ukalezina da duen balio estetiko (13).

Gauzak horrela, argi dago euskal onomastikaren *Corpuseko* izenen aldaera arautua –ofizialtzat hartua– ezartzearen garrantzia eta beharra, izen horien erabilera zuzena izan dadin, gure hizkuntzaren prestigiorako eta gure herriaren nortasuna behar bezala agerrarazteko (14). Onomastikaren erabilera okerra edo finkatu gabea ez da gure herriaren nortasunaren alde mintzo, ez eta gure hizkuntzaren osasunaren alde ere. Gramatika, hiztegi eta ortografiaren alorretan bezalaxe, onomastikarenean ere, erabilera zuzena hizkuntzaren osasunaren seinale da. Gainera, kontuan izan behar da onomastika dokumentu eta kartel ofizialetan agertzen denez, gure euskal izenak denok irakurtzen dituztela, bertako euskaldunek eta erdaldunek eta kanpotik etortzen direnek. Horregatik diot onomastikaren erabilera, neurri handi batean behintzat, gure hizkuntzaren osasunaren edo osasun ezaren adierazle dela, eta begi bistakoa da alde handia dagoela osasuntsu egotetik gaixorik egotera eta bertzeen aitzine-

(12) Leku izeneci dagokienez, honela dio GENUNG (Groupe d'experts des Nations Unies pour les noms géographiques) erakundeak: "les noms géographiques proclament notre identité nationale, notre patrimoine culturel". *Bulletin d'information toponymique*, 1. zenbakia.

(13) Moran i Ocerinjauregui, J. (1996: 7-8). Onomastikaren bi atalei buruz (antroponomia eta toponimiari, alegia) hau dio: "No solament aporten una informació científica, lingüística i humana considerable, i per aquest motiu s'han dedicat i es dediquen molts lingüistes a l'estudi etimològic i diacrònic d'aquests noms, sino que també posseïxen un valor estètic considerable".

(14) GENUNG-ek hau dio: "un nom écrit de façon correcte est une source très importante pour toute recherche linguistique, historique et culturelle". *Bulletin d'information toponymique*, 2. zenbakia.

an bizkor agertzetik ahul agertzera. Horregatik, bada, hizkuntzaren zuzentasunak, eta zuzentasun horren barruan onomastikarenak, garrantzi handia du, eta gertatzen ahal dena da –eta gure artean gertatzen da– ezjakintasun, axolagabekeria edo utzikierigatik zenbait jende horretaz ez jabetzea.

3. Euskaltzaindiaren Onomastika batzordea

Gure Akademiak aspaldi ikusi zuen euskal onomastika arautzeko premia, ageriko arrazoiengatik: euskara Administrazioaren hizkuntza ofiziala inoiz izan ez zenez, eskribau eta funtzionarioek euskal izenak erdal grafian idazten zituzten, eta anitzetan euskara ezagutu ez eta nolnahi idazten zituzten, edo erdarara itzuli.

Bergaran egindako VIII. Biltzarrean Villasante euskaltzainburuak gogorazi zuen bere sorreratik egotzi zitzaioela Akademiari batasuna lortzeko ardua. Euskal Herriaren aurrean, Euskaltzaindiaren zorra eta kargua, eredu bateratua hizkuntzaren sail guztietara eramatea zela (15).

Onomastikari dagokionez, Euskaltzaindiak bere sorreratik agertu zuen berriazko batzordea eratzeko beharra, kontuan izanik Oñatin 1918an egindako lehendabiziko Biltzarrean Julio Urkixok honako hau zioela: “según indiqué en el Congreso de 1911, un estudio que tiene gran importancia para la vascolología es el de nuestra toponimia, pues como los nombres de lugares en Euskal-herria se refieren, con frecuencia, a la configuración de los montes, de los valles y de las casas; a su situación, a los árboles y plantas, su estudio proporciona datos de gran interés” (16). Bertzalde, Euskaltzaindiaren lehenengo “Barneko araudian”, 1920an argitaratu zenean, Iker Sailaren eraketarako “toki eta giza-izenak” (Toponimia eta Patronimia dio gaztelaniazko testuan) bilduko dituen batzordearen beharra aipatzen da (17).

Horretaz gain, kontuan izan behar da, ordurako, zenbait pertsona eta erakundetan nolabaiteko lurrikara sortu zuela Arana-Eleizalderen *Deun-ixendegi euzkotarra*-k. Egile hauen ekarpena aipagarria da eta ukaezina urratu zuten bide berriak gizartean izan zuen onarpena; baina, aldi berean, erabat eztabai-dagarria, aurreko tradizioarekin *tabula rasa* eginez, izenak euskaraz emateko aplikatu zuten zenbait irizpiderengatik. Egoera horren aurrean, Azkue lehendabiziko Euskaltzainburuak Akademian bertan batzorde bat eratu nahi izan zuen, hasiera hartan helburu hori lortu ez bazuen ere (18).

(15) Villasante, L. (1978-2: 443-444).

(16) Julio de Urquijo e Ibarra, “Estado Actual de los Estudios Relativos a la Lengua Vasca” in *Primer Congreso de Estudios Vascos*. Recopilación de los trabajos de dicha asamblea, celebrada en la Universidad de Oñate del 1 al 8 de septiembre de 1918, bajo el patrocinio de las Diputaciones vascas. Bilbao, 1919, 424 or.

(17) Euskaltzaindiaren Barneko araudia / Reglamento interior de la Academia de la Lengua Vasca. Eusko argitaldaria / Editorial vasca, 1920. I. atala, 2. puntua.

(18) Knörr, H. (1999:146).

Urte franko pasatu ziren Iker saileko gainerako batzordeak bezalaxe onomastikarena eratu zen arte. Erran beharrik ez dago Euskaltzaindiak, bere aurreneko urteetan, lehentasuna bertze alor batzuei eman ziela. Baina Arantzazuko Biltzarraren ondotik, 1971n Aramaion egindako bilera batean L. Villasantek aditzera eman zuen euskal leku eta herrien izendengia prestatzeko zegoen premia larria (19). Euskal Onomastika arautu behar zen. Lehendabiziko pausoa emateko batzorde berezi bat eratu zen, *Izendegi batzordea* deitua. Euskaltzaindiak Koldo Mitxelena izendatu zuen batzordeburu, begi-bistakoak diren arrazoiengatik: Arantzazuko Biltzarrak Mitxelena bera hautatu zuelako batasun kontu guztietarako buru (20) eta, gainera, Mitxelenak Onomastikari garrantzi handia ematen ziolako eta gai honetan maisu zelako.

Batzorde honen eraketan ditugu, bada, urte batzuk geroago sortuko zen Onomastika batzordearen oinarriak. Berariazko batzorde haren lehenengo fruitua, *Udalen Izendegia*, zortzi urte geroago, 1979an, eman zen argitara. Lehenengo lan hori gauzatzeko izandako zailtasunen lekuko ditugu, bertzeak bertze, Jose Maria Satrustegi, Juan San Martin eta Jose Luis Lizundia batzordekideak. Lan horren aurkezpenean, L. Villasantek berriz ere azpimarratu zuen Euskal Herriak bere Onomastika arautu eta ofizialtzeko zuen premia.

Bitartean, Akademiak Jose Maria Satrustegi euskaltzain osoaren gidaritzapean, garrantzi handiko bertze proiektu bat jarri zuen abian, *Euskal Izendegi-arena*, ponte-izenena, alegia. Ordura arte erabilitako izendegi ezagunak Arana-Eleizalderen *Deun-ixendegi euzkotarra* (1910) eta Aingeru Irigaraiak Euskaltzaindiaren izenean argitaratutako *Euskal Izenlerroa* (1966) ziren. Ongi ikusiak eta onartuak izan baziren ere, lan horietan agertzen ziren izenek ez zuten garaiko euskal gizartearen gose-egarria aski betetzen, gizarteak zerbait gehiago nahi eta eskatzen baitzuen. Euskal Onomastikaren harrobian ezkutatuturik zeuden hainbat izen argitara eman eta ofizialdu beharra zegoen. Hori izan zen Satrustegiren *Izendegi*-arekin emandako urratsa. Hiru aldiz argitaratu zuen Akademiak *Euskal Izendegia* deitutako liburuxka, lehendabizikoa 1972an 700en bat izenekin, bigarrena 1977an (21) 1.200ekin eta hirugarrena 1983an, 1.850en batekin.

Izendegi horrek gizartean izandako onarpen eta arrakastaz jabetzeko aski da hurrengo urteetan ponte izenetan izan zen aldaketa ikustea. Mikel Gorrotxategi Onomastika batzordeko idazkariak, berriki argitaratu duen lanean azaldu dituen datuak adierazgarriak dira (22). Hego Euskal Herrian, orain dela bost

(19) Ikus *Eusker*a, XXIV, 1979-2, 831 or. Premia horren arrazoiak begi-bistakoak direla dio: "euskarak ofizialtasun mailarik izan duelako eta administralgoan erabilia izan ez delako, euskaldunak gehienetan ez du ongi jakiten nola diren euskaraz gure herrien izenak".

(20) Ikus "Idatzaraueetako batzordearen berriztatzea", *Eusker*a, 1972, 174-177 orr.

(21) Estatu mailarako emandako 17/1977 lege berriari esker, bigarren argitalpenean sartu ahal izan ziren bostehun izen gehiago. Ordura arte, ez zitekeen euskaraz jar erdal baliokide zuen izenik. 1977tik aitzina zilegi da Estatuko edozein hizkuntzatan jartzea.

(22) Gorrotxategi Nieto, M. (2000: 155-164).

hamarkada jartzen ziren ponte izenak hondarreko hamarkadakoekin konparatuta, argi ikusten ahal dugu izandako aldaketa. Hauek dira lehendabiziko lekuetan agertzen direnak:

a) Gizonezkoetan

Orain dela	Azkeneko
bost hamarkada:	hamarkadan:
<i>José Luis</i>	<i>Mikel</i>
<i>Francisco Javier</i>	<i>Jon</i>
<i>José María</i>	<i>Aitor</i>
<i>Antonio</i>	<i>Asier</i>
<i>José Antonio</i>	<i>Ander</i>
<i>José</i>	<i>Iñigo</i>
<i>Manuel</i>	<i>Iker</i>
<i>Jesús</i>	<i>David</i>
<i>Francisco</i>	<i>Xabier</i>
<i>Angel</i>	<i>Javier</i>
<i>Jesús María</i>	<i>Unai</i>
<i>Miguel Angel</i>	<i>Julen</i>

b) Emakumezkoetan

Orain dela	Azkeneko
bost hamarkada:	hamarkadan:
<i>Mari Carmen</i>	<i>Leire</i>
<i>Begoña</i>	<i>Amaia</i>
<i>María Jesús</i>	<i>Nerea</i>
<i>Carmen</i>	<i>María</i>
<i>María Teresa</i>	<i>Ane</i>
<i>Isabel</i>	<i>Laura</i>
<i>Pilar</i>	<i>Ainhoa</i>
<i>Concepción</i>	<i>Andrea</i>
<i>Ana María</i>	<i>Sara</i>
<i>María Pilar</i>	<i>Marta</i>
<i>María Ángeles</i>	<i>Irati</i>
<i>Teresa</i>	<i>Cristina</i>

Aldaketa hau oraindik nabariagoa da zenbait eskualde edo ibarretan. Konparazio baterako, gure inguru honetara mugatuz, hauek dira Bortzerrietan eta Malerrekan agertzen zaizkigun datuak:

a) Gizonezkoetan

Orain dela	Azkeneko
bost hamarkada:	hamarkadan:
<i>José María</i>	<i>Jon</i>
<i>José Luis</i>	<i>Xabier</i>
<i>Francisco Javier</i>	<i>Mikel</i>
<i>Francisco</i>	<i>Unai</i>
<i>José Antonio</i>	<i>Ander</i>
<i>Manuel</i>	<i>Iñigo</i>
<i>Miguel</i>	<i>Iñaki</i>
<i>José</i>	<i>Andoni</i>
<i>Antonio</i>	<i>Julen</i>
<i>Pedro</i>	<i>Aitor</i>

b) Emakumezkoetan

Orain dela	Azkeneko
bost hamarkada:	hamarkadan:
<i>María Jesús</i>	<i>Amaia</i>
<i>Mari Carmen</i>	<i>Ainhoa</i>
<i>María Teresa</i>	<i>Leire</i>
<i>María Angeles</i>	<i>Nerea</i>
<i>María Isabel</i>	<i>Miren</i>
<i>María Jose</i>	<i>Maite</i>
<i>María Josefa</i>	<i>Itziar</i>
<i>María Asunción</i>	<i>Jone</i>
<i>Isabel</i>	<i>Oihana</i>
<i>Pilar</i>	<i>Naiara</i>
<i>María Pilar</i>	<i>Jaione</i>
<i>Concepción</i>	<i>Aitziber</i>

Honekin batera, bertze bi gauza dira aipagarriak:

1) Euskal Herriko eremuetatik kanpo gertatzen ari den euskal izenen hedadura. Hala agertzen da egindako zenbait lanetan, Kantabrian erraterako

(23), gero eta arruntagoak omen dira *Aitor*, *Eneko*, *Ainhoa*, *Edurne* eta bertze hainbat euskal izen. Estatuan ere gero eta gehiago ari dira zabaltzen. Madril-en, erraterako, 737 *Amaia*, 673 *Ainhoa*, 153 *Estibaliz* eta 111 *Leire* ditugu (24).

2) Gure Herriak ongi jakin izan du bertako Onomastika altxorraz baliatzen ponte izenak jartzerakoan. Bertze zenbait estatutan ez omen da horrelakorik gertatu, azkeneko XX. ICOS Nazioarteko Onomastika Biltzarrean azaldu zitzaigunaren arabera. Alemaniaren kasuan adibidez, gazteen artean, ehuneko guti batek bakarrik omen du bertako izena; gehienek, telenobela, telesail eta gisa horretakoen eraginez, kanpotik sartu zaizkien *Jennifer*, *Kevin*, *Sheila* eta antzeko izenak omen dituzte (25).

Euskaltzaindiak 1983ko Barne Jardunaldietan eman zuen hurrengo urratsa erabakigarria izan zen, 1971n abian jarritako *Izendegi batzordea* zena *Onomastika batzorde* bilakatu baitzuen. Izendapen berriarekin batera bertze helburu eta betebeharrak batzuk ere egotzi zitzaizkion, hala nola (26):

- Irizpenak ematea.
- Izenak ikertzea.
- Herri-izendegia prestatzea.
- Toponimia lanak egitea.
- Pertsona-izendegia gauzatzea.

Koldo Mitxelena-ren gidaritzapean hasiera batean eta Henrike Knörrenen-ekin gero, burutu dituen lan garrantzitsuenak honako hauek izan dira:

a) **Ponte-izenak**

Satrustegiren izendegiaren azkeneko argitalpenetik honat, Euskaltzaindiak izen berrien ebazpen multzo ederra eman behar izan du. Euskal gizartea gure herriaren harrobian dauden hainbat eta hainbat izenen ofizialtasuna etengabe eskatzen ari da. Eta hori da Onomastika batzordeak, azken urte hauetan, esku artean izan duen gaietako bat, eta une honetan amaituxear duena. Gure tradizioan errotuak dauden izenekin ez ezik gure lurraldearen aberastasunaren lekuko direnekin ere bertze *Ponte-Izendegi* bat osatzen ari da, indarrean dagoen legeari egokitu eta aurten kaleratuko dela espero duguna.

(23) Ramírez Sádaba, J. L.: "Recientes innovaciones en el repertorio onomástico de los cántabros" in *Resúmenes del XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas*, Santiago de Compostela, 1999ko iraila.

(24) García Gallarín, C.: *Los Nombres de Pila Españoles*, Madril, 1998, 363. or.

(25) Rodríguez, G. "¿Adónde van nuestros nombres propios? La individualización e internacionalización de los antropónimos (nombres). Tendencias en el proceso de elegir y poner nombres a un niño en Alemania", in *Resúmenes del XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas*, Santiago de Compostela, 1999ko iraila.

(26) *Euskeru*, XXVIII, 1983-2, 523 or.

b) Deiturak

Azkeneko urte hauetan, Hego Euskal Herrian, deiturak euskal grafian idazteko joera nabaria izan da, bereziki legeak horretarako bidea ireki zuenetik. Gizartearen eskakizun horri aurre egiteko, Onomastika batzordeak lan mar-dula egin izan du eta, orain dela bi urte, hamarren bat mila deitura dituen *Izendegia* (27) argitaratu zuen Estatuko Justizia Ministeritza eta Eusko Jaurlaritzako Justizia Sailaren babesean eta BOE delakoaren inprimategian egin. Geroztik ere, zerrenda horren zabaltze lanetan segitzen du batzordeak.

c) Toponimia nagusia (herri eta auzo izenak)

Arestian aipatu dudan bezala, hau izan zen Euskaltzaindiak onomastika alorrean bere gain hartu zuen lehenengo eginbeharra. Orduz geroztik, gelditu gabe segitu du lan honetan. Nafarroako Gobernuak hala eskatuta, 1990ean, Jose Maria Jimeno Jurfo euskaltzain ohorezkoaren gidaritzapean egindako lanaren ondorioz, gauzatu zuen *Nafarroako Herri Izendegia* (28). Orduan erabilitako irizpideen berriztapena Patxi Salaberri batzordekideak prestatu ondoren, Onomastika batzordeak orain dela hiru urte onartu zuen (29), eta horren arabera proposatu lurralde osoko herrien euskal izenak. Iaz argitaratu zuen *Zuberoako Herri Izendegia* (30), *Lapurdikoko udal izendegia* onartu berria da (31), Uda edo Treviñoko udalak eskatu berria du bere konterriko Herri Izendegia, eta gero Nafarroa Beherekoa prestatzea etorriko da. Horietaz gainera, –EUDLEkin sinatutako hitzarmenaren ondorioz– Euskal Autonomia Erkidegoan 1986an egindako *Herri Izendegia*-ren berrazterketa ere bukatua dago.

d) Toponimia txikia

Orain dela hamar urte Nafarroan egin zen bilketarako Patxi Salaberrik prestatu zituen normalizazio irizpideak, orain Mikel Gorrotxategirekin batera gaurkotu ondoren, onartu berriak izan direnak (32). Alor honetan Onomastika batzordearen lanak ezagunak dira. Batzuk batzordeak berak egin ditu. Bertze batzuk zenbait erakundetatik –udaletatik batez ere– iritsi zaizkion proiektu eta lanak dira. Azkeneko hauetan batzordearen lana aholkuak eta gainbegirada ematea izan da. Lan horien lekuko dugu, bertzeak bertze, dagoeneko hemeretzi liburukiz osatua den *Onomasticon Vasconiae*.

(27) *Nomenclátor de apellidos vascos / Euskal deituren izendegia*. Justizia Ministerioa / Eusko Jaurlaritzaren Justizia, Ekonomia, Lan eta Gizarte eta Segurantzza Saila / Euskaltzaindia, B.O.E. ren inprimategia, Madril, 1998.

(28) *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*, Euskaltzaindia – Nafarroako Gobernu, 1990.

(29) “Nafarroako toponimia nagusiaren normalizaziorako irizpideak”, *Euskera*, 42, 1997, 3, 653-666. Patxi Salaberri Zaratiegi, Onomastika batzordekideak prestatu ondoren, Onomastika batzordeak Errenterian 1997ko urrian egindako bileran onartuak.

(30) “Zuberoako herri eta herritarren izendegia”, Euskaltzaindiaren 92. araua.

(31) Euskaltzaindiaren 108. araua.

(32) Gorrotxategi, M. – Salaberri, P.: (2000: 273-314).

e) Kale izendegia

Alor honetan, Gasteizko kale izendegia gauzatzeko, Patxi Goenagak, Txipi Ormaetxeak eta Patxi Salaberri Muñoak egindako lanean oinarriturik, Mikel Gorrotxategi eta Patxi Salaberri Zarategi batzordekideek prestatutako irizpideak onartu ondoren (33), bertze zenbait hiriburu eta herritako kale izenak arautu dira, hala nola, *Bilbo*, *Barakaldo*, *Donostia*, *Hernani*, *Zangoza*, *Bados-tain*, etab.

f) Exonimia

Xabier Mendiguren Bereziartuk *Euskera* agerkariko artikulu batean (34) zehatz azaltzen duen moduan, 1991n eratu zen Exonomastika azpibatzerdean prestatutako lanari esker, zenbait lan argitaratu izan dira Euskaltzaindiaren Arauetan, hala nola, munduko estatu, hiriburu, ibai, aintzira eta uharte-izenak, Espainia eta Frantziako eskualde eta erkidegoen izenak; latin eta greziar pertsona izen klasikoak eta Grezia eta Erromako pertsonaia mitologikoenak (35).

g) Bertze hainbat izenen proposamenak

Bilboko egoitzara ez ezik, lau ordezkartzetara ere ia egunero iristen dira era bateko edo bertzeko izenei buruzko galderak, forma arautu edo ofizialaren proposamena eskatuz. Hori dela eta, Onomastika batzordeak, beharrezko ikerketak egin eta gero, ia bilera guztietan eman behar izaten du ebazpenen bat. Aipagarrienen artean, auzune berriak eta Herri-Lan zerbitzuetatik jasotakoak ditugu.

h) Jardunaldiak

Bost izan dira batzordeak azkeneko hamalau urteetan antolatu dituenak. Hiru Hego Euskal Herrian (Gasteizen, Urduñan eta Lizarran), bat Iparraldean (Biarritzen) eta bertze bat Estatu Batuetako Nevadako Reno hirian, Amerika eta Filipinetako euskal Onomastika aztergai izan zuena.

i) Akademien arteko harremanak

Eta azkenik, Onomastika batzordeak egin dituen eta egiten ari den lanen gainbegirada honetan, aipatu beharrean nago Real Academia Galega eta Institut d'Estudis Catalans-eko onomastika batzordeekin izandako harremanak eta orain dela hilabete bat elkarrekin egindako adierazpena. Izan ere, Espainiako Akademiak bere *Ortografía de la Lengua Española*-ren 3. eranskinean (36) bertze hiru Akademiek araututako leku-izen ofizialak ez baititu errespetatu.

(33) Gorrotxategi, M. – Salaberri, P.: (1999: 583-588).

(34) Mendiguren, X. (1994: 1333-1354).

(35) Ikus Euskaltzaindiaren 36, 38, 51, 52, 53, 59, 60, 70, 76 eta 82 arauak.

(36) Real Academia Española, *Ortografía de la lengua española*, Edición revisada por las Academias de la Lengua Española, Espasa, Madrid, 1999.

4. Onomastikaren normalizazioa eta kalitate kontua

Onomastika batzordearen lan gehienak argitaratu edo ezagutzera eman badira ere, nonahi ikusten ahal denez, kasu frankotan onartu eta ofizialdu diren izenak ez datoz bat zenbait argitalpen, izkribu eta kartel ofizialetan idatziak ikusten direnekin, ezta zenbait hedabidetan agertzen direnekin ere. Norberak jakinen du ezjakina, utzikeria edo bertako kulturari zaion errespetu falta dagoen jokabide horren azpian, baina kontua da bertako hizkuntza eta kulturari dioten estimu eskasaren adierazgarri agertzen zaizkigula. Ez dugu adibideetan luzatzeko asmorik, baina batzuk bederen aipatuko ditugu errandakoaren frogagarri:

a) **Ponte-izenak**

Hagitx arrunta da Euskal Herriko erregistro edo dokumentu ofizialetan honako hauen moduko akatsak ikustea:

- *Agurtzane*-ren ordez *Agurtxane*, *Agurchane*
- *Ainhua*-ren ordez *Ainoa*, *Ainoha*, *Ahinoa*
- *Aitziber*-en ordez *Aitxiber*
- *Garazi*-ren ordez *Garasi*, *Garaxi*, *Garatzi*
- *Goizargi*-ren ordez *Goisargi*, *Goisergi*
- *Itziar*-en ordez *Itciar*, *Itxiar*, *Iciar*, *Iziar*, *Ytziar*
- *Usoa* edo *Uxue*-ren ordez *Usua*, *Usue*, *Uxoa*, *Uxua*
- *Garikoitz*-en ordez *Garicoitz*
- *Ibai*-ren ordez *Hibai*, *Ibay* (37)

Bertzalde, erran beharra dago ponte izenetan, grafia akatsak ez ezik, gauza larriagoak ere baditugula. Agertu berri dira, inolako irizpiderik gabe eta jendearengan nahasketa bertzerik sortu ez duten ponte izendegi bat baino gehiago. Penagarria da, urteetan zehar egin diren urratsen ondotik, zenbaiten axolagabeko lanak ikustea, Akademia erakunde ofizialaren arau, gomendio eta ikerketei kasurik egin gabe, ematen duenez, ez euskararen onerako eginak, baizik eta *curriculum* pertsonalak nolana gizentzeko edota sos batzuk ateratzeko. Euskaltzaindiak, laster argitaratuko duen *Ponte Izendegi* berriarekin, lehen aipatutako helburuak lortzeaz gain, saltsa hau guztia konpondu nahi du, euskal tradizioan oinarritutako forma ofizialak emanez, zein diren emakumezkoentzat eta zein gizonezkoentzat argi adieraziz, grafia egokian idatziz eta hipokoristikoak, ahal den neurrian, baztertuz.

b) **Deiturak**

Arrazoi historikoengatik euskal ponte izenak jartzeko oztupoak izan badira ere, gure deiturez ezin dugu gauza bera erran. Euskaldunon deitura gehie-

(37) Iturria: Nafarroako errolda. 1978tik aitzina jaiotako izenak. Nafarroako Gobernu-ko Estatistika Zerbitzua.

nak euskaldunak dira, baina euskara Administrazioan hizkuntza ofiziala izan ez denez gero, dokumentu ofizialetan erdal grafian idatziak jaso ditugu gure deiturak mendez mende. Arrazoi honengatik, ezagunak dira gure deituretan gertatu diren aldaketa eta desitxuraketak Euskal Herrian bertan eta, zer erranik ez, urrutiagoko eskribauek idatzi dituztenean. Adierazgarriak dira Jose Garmendiak "Euskaldun abizenak Sevilla'n eta Cadiz'en" izenburupeko lanean (38) ematen dituen aldaketa adibideak:

- *Amezqueta* > *De la Mesqueta*
- *Arribillaga* > *Rebillaga*
- *Elorrio* > *Del Orrio*
- *Echenique* > *Cenique*
- *Legorreta* > *De la Gorreta*
- *Jaunsaras* > *Jaunzaraz*

Zorionez, berandu izan bada ere, gauzak aldatzeko bidea ireki zaigu. Hego Euskal Herrian bederen, aurtan bertan indarrean jarritako lege bati esker, nahi duen guztiak bere deiturak euskal grafiara ofizialki alda ditzake (39), lehenago zeuden oztopoak gaudituta. Erran beharrik ez dago, lege honek deiturak normalizatzeko duen garrantziaz jabetuko bagina, epe laburrean euskal gizartearen deituren egoera erabat aldatuko genukeela gure hizkuntzaren mesederako. Errate baterako:

Echeverria, Jorajuria, Recarte eta *Sabalza* deiturak dituztenek

Etxeberria, Xoraxuria, Errekarte eta *Zabaltza* formetara alda ditzakete.

c) Toponimoak

Alor honetan emandako pausoak garrantzitsuak izan dira eta, gainera, Nafarroan eta Euskal Autonomia Erkidegoan ere izen ofizialak legeztatuak daude. Baina sinestezina badirudi ere, kasu frankotan aginduak ez dira betetzen. Oraindik gehiago, aginduak bete eta betearazi behar dituztenak, zenbait agintari eta funtzionario alegia, dira kartel eder eta berrietan izenak oker jartzen dituztenak.

Erraten ari garenaren lekuko da, bertzeak bertze:

- *Opacua* *Opakua*-ren ordez
- *Plencia* *Plentzia*-ren ordez
- *Echarri* *Etxarri*-ren ordez
- *Leiza*, *Leitza*-ren ordez
- *Olagüe* *Olague*-ren ordez
- Río *Ulzama* *Ultzama*-ren ordez (40)

(38) *Euskera*, XXVI (2. aldia), 1981-1, 245-278 orr.

(39) 40/1999 legea, azaroaren 15ekoa, "sobre nombres y apellidos y orden de los mismos" delakoa.

(40) Iturria: UEMA.

Eta urruticgi joan gabe, inguru honetatik bertatik abiatzen bagara eta begiak ixten ez baditugu, behinik behin, honako bitxikeria hauek irakur ditza-kegu:

- *Lekumberri*, *k*-rekin baina gero *m*-rekin, **Lekunberri**-ren ordez Donezteben jarritako hiruzpalau kartel berritan.
- *Arraitzko bentak Arraizko bentak*-en ordez, epe laburrean bigarren aldiz gaizki jarriak.
- *Erasun Eratsun*-en ordez, herrirako errepidean eta *Erasum*, joan den astean Donezteben jarritako bide seinalean.
- *Ezcurra* herri honen sarrera batean eta *Ezkurra* bertzean –bi seinaleak aldi berean jarriak–.
- *Erdarlatza Endarlatza*-ren ordez.
- *Bidasoa* izena *Baztan* ibaiari, non eta *Baztantzubi* izena daraman zubiaren gainean hain zuzen ere.
- *Juansenea etxea*, izen desitxuratua eta euskal tradizioa erabat hausten duena, sobera duen *etxea* hitzarekin *Joanesenea*-ren ordez.

d) Toponimo txikiak

Atal honetan ere aurkitzen ahal dira okerreko formak ofizialtzat emanak, hala nola:

- *Fuentes de Farabitarte* (41), **Fuentes de Bagabitarte**-ren ordez
- *Illaubeta* (42) **Illunbeta**-ren ordez
- *Gilontroren borda* (43) **Gillentoren borda**-ren ordez
- *Aintzioa* (44) **Intzoa**-ren ordez
- *Joantsenea* eta *Joantseneko borda* **Joanesenea** eta **Joaneseneko borda**-ren ordez (45)

e) Kale izenak

Zenbait herritan, kaleetako xafletan irakur daitezke, bertzeak bertze, honako izen hauek:

- *Nagusi kalea* **Kale Nagusia**-ren ordez
- *Elgoyen kalea* **Elgoien kalea**-ren ordez
- *Ezcababide* **Ezxababide**-ren ordez
- *Lehendakari Aguirre* **Lehendakaria**-ren ordez

f) Euskal oikonimia

Euskal Onomastikaren harrobia handia da zalantzarik gabe eta, orain arte aipatutako izenez gain, badugu harrobi horretatik zer atera eta zer landu. Eta

(41) *NTM*, XXII, 51 or.

(42) *NTM*, XIII, 183 or.

(43) *NTM*, XXXV, 93 or.

(44) *NTM*, XXXVI, 123, 132 eta 190 or., baina *Intzoa* 205 or.

(45) *NTM*, LVII, 93 or.

hori egitea merezi duela ikusteko, bat aipatu nahi nuke bereziki, duen aberas-tasunagatik eta euskaldunen bizitzan izan duen eta duen garrantziagatik: Oi-konimiarena, etxe-izenena, alegia.

Gure Herriaren historian eta kulturen zerbait baldin badago benetan erro-tua etxea da. Honetat azintz erran izan da eta ez naiz aipamenetan luzatuko. Hor ditugu, bertzeen artean, Julio Caro Barojaren *La Casa en Navarra* lau li-burukiak. Euskal Herriko eremurik handienean etxeek beren izena dute eta izen horien erreferentziak era askotakoak eta aberatsak dira: ponte izenak, izengoitiak, deiturak, lanbideak, toponimoak, etxeen ezaugarriak, etab. (46). Bertzalde, gure legeetan etxearen garrantziarekin batera bere izenari eutsi beha-rra ere azpimarratzen da, Nafarroako Foruak dioenaren arabera behintzat (47).

Izen horiek errespetatu eta berreskuratzeko kontzientzia aspaldikoa da Euskal Herrian. Orain dela 80 urte inguru abian jarri zen izenak agerian pa-raztearen aldeko proiektu bat, eta herri batzuetan gauzatu zen dirudienez (48). Gaur egun ere badago kontzientzia hori, herri frankotan ikusten ahal den be-xalaxe. Baina kontua da gehienetan jendeak erran bezalatsu idazten direla oi-konimoak, jatorrizko izena ilunpean utziz eta, anitzetan gainera, erdal grafian idatziz. Onomastikaren gainerako alor guztietan bezala beharrezkoa da etxeen kasuan ere izenak arautuak ematea. Bi dira gainditu beharreko oztipoak:

1) Aldaera laburtu eta desitxuratuena ordez jatorrizko izenak ematea, behar bezala eta euskal grafian egokituak. Egia da lan txalogarria egin dutela zenbait herritan etxe izenak berreskuratzeko, baina gero penagarria da izen ho-riek idatziak ematerakoan forma arautua kontuan ez hartzea, edo hartu nahi ez izatea.

Batzuetan ahoskatu bezala idatziak agertzen dira:

- *Ademenea Adamenea*-ren ordez
- *Aliñea Allinea*-ren ordez
- *Artxea Arretxea*-ren ordez
- *Arzua Arzubiaga*-ren ordez
- *Dolagaraia Dolaregaraia*-ren ordez
- *Porto-enea Portunea*-ren ordez
- *Mendibile, Mendibil* izenaren ordez

(46) Iñigo, A. (2000: 140).

(47) Ley 1/1973, de 1 de marzo, por la que se aprueba la compilación del derecho civil foral de Navarra. Título II, Ley 38 delakoak honela dio: "la casa, sin constituir persona jurídica tiene su propio nombre y es sujeto de derechos y obligaciones respecto a las relaciones de vecindad, prestaciones de servicios, aprovechamientos comunales, identificación y deslinde de fincas y otras relaciones establecidas por la costumbre y usos locales. Corresponde a los amos el gobierno de la casa, el mantenimiento de su unidad y la conservación y defensa de su patrimonio y nombre".

(48) Mujika, G. (1915: 323-327).

Bertzeetan erabat desitxuratuak:

- *Bisku Beaskoa*-ren ordez
- *Izal Irazabal*-en ordez
- *Sutxus Zuhatzu*-ren ordez
- *Uxar Urizar*-en ordez

Eta azkenik, badira franko jatorrizko izen gardenean emanak, baina erdal grafian idatziak:

- *Arocenea Arotzenea*-ren ordez
- *Juancorena Joankorena*-ren ordez
- *Marticena Martitzena*-ren ordez

2) Euskal Herriko hainbat mendetako ohitura eta tradizioa alde batera utziz, azkeneko urte hauetan, modan jarri ondoren, zabaltzen ari den joera da *Gure ametsa*, *Gure kaiola*, *Biyak-bat* eta antzeko izen artifizial antxak jartzea, jadanik nonahi ikusten direnak. Joera hau geldiarazi eta, ahal delarik, herriak izan duen ohiturari segitzea izanen litzateke zentzuzkoena (49).

5. Akademiaren eta Administrazioen eginbearra

Euskara hizkuntza bat eta bakarra da, eta hizkuntza horren Akademia Euskaltzaindia. Horregatik, bada, hasieran erran bezala Euskararen Akademiari dagokio hizkuntza arautzea, gizartearen harreman guztietarako hizkuntza egokitzearen agintaritzza (50), Andres Urrutiaren hitzetan “euskara kontuetarako agintaritzza, legez eta moldez” (51). Mitxelena ere lehendabiziko *Euskal Herriko Udalen Izendegi*-aren aurkezpenean, 1979an, argi adierazi zuen onomastika kontuetan ezin zela nor bere kabuz ibili eta Euskaltzaindiari zegokio-la gidaritzza (52).

Onomastika gaietan ordea, bertzeetan ez bezala, ematen du euskaltzale bakoitza –eta, anitzetan, euskaltzale izatera iristen ez dena ez ezik hizkuntza bera ezagutzen ez duena ere– hizkuntzalari dela eta, batez ere, etimologia kontuetan aditua. Nola ulertu, bertzela, alde batetik erabaki batzuen inguruan sortzen diren eztabaida eta irainak (53) eta, bertzetik, etimologia kontuak ukitzen dituen edozein lanek duen arrakasta eta salmenta?

(49) Joan Anton Rabella-k antzeko arazoa azpimarratzen du Kataluniako kostaldean erai-ki diren auzune turistikoetan. Kasu anitzetan lekuarekin eta tradizioarekin zerikusirik ez duten izenak jarri dizkiete.(50) 573/1976, otsailaren 25eko Erret Dekretua.

(51) Urrutia, A. (1998:45).

(52) Mitxelena, K. (1978-1: 313).

(53) Luis Villasante euskaltzainburuak hasieratik adierazi zuen bidea ez zela erraza izanen eta nolnahi ere istiluak sortuko zirela. Ikus *Euskera* XVII, 1972, 175 or.

Normatibizatze edo arautze kontua ez da gai erraza, ongi baitakigu, denboraren poderio eta bertze hainbat eraginengatik, gureganaino iritsi diren idatzizko aldaerak edo gaur egun herriaren ahotan erabiltzen diren aldaera laburtu eta desitxuratuak eta jatorrizko formak konparatzen baditugu, bien arteko aldea aski nabaria dela. Badakigu berme zientifikoa lortzea ez dela kontu erraza, eta horregatik badagoela *arkaismo*-an edo *populismo*-an erortzeko arriskua. Hori guztia dela eta, gramatika eta hiztegi gaietan bezalaxe, onomastika arautzeko eman behar den lehendabiziko eta ezinbesteko urratsa, Koldo Mitxelena 1979ko *Euskal Herriko Udalen Izendegi*-aren sarreran proposatzen zuenaren arabera, alde aurretik irizpideak finkatzea da eta, ondotik, izen bakoitzaren idatzizko eta ahozko lekukotasunak biltzea, ikertzea, hautatze lanak egitea eta, azkenean, irizpide horien arabera izen bakoitzaren aldaera arautua ematea.

Hori da Euskaltzaindiaren Onomastika batzordeari egitea egokitzen zaion lana. Baina Onomastika batzordearen eta Euskaltzaindia beraren eskutik kanpo gelditzen zen zerbait gehiago gauzatu behar izaten da lan horrek gizartean eragina izan dezan. Mitxelena Bergarako Biltzarrean aski argi adierazi zuen honako hitz hauetan: “ez dezagun ahantz gauza bat dela proposatzea, bestea proposamena hedatzea eta bestea, berriz eta azkenik, ofizialtasuna, legeztape-nen bitartez lortzen dena” (54).

Legeak egitea ez dagokio Euskaltzaindiari, Legebiltzarrei baizik, eta Gobernu, Diputazio eta Udalei (Administrazioari, eta beronen funtzionarioei azken batean) lege horiek garatzea, betetzea eta betearaztea.

Hego Euskal Herriko Legebiltzarretan araututako legeen arabera, Euskaltzaindia da euskara gaietan proposamenak egiteko erakunde ofiziala (55). Akademiari dagokio, bada, irizpenak ematea eta hor amaitzen da bere lana. Hortik aurrerakoa herri aginteen kontua da. Azken hauen eginbeharra da izen ofizialak legeztatzea, legeak betetzea eta betearaztea (56).

Baldintza horiek guztiak betetzen direnean, hots, gure *izanaren izenak* behar bezala agertzen direnean, gure herriaren nortasunaren alderdi garrantzitsu bat berreskuratuko dugu eta agerian paratzea lortzen badugu, euskararen duintasuna eta itzala, onomastikaren kasuan behintzat, bere lekuan jartzea erdie-tsiko dugu eta, azken batean, Onomastikak duen balio simboliko eta hedadurarengatik, euskararen estetikak, duintasunak eta prestigioak bere lekua hartuko du.

(54) Mitxelena, K. (1978-2:470).

(55) 10/1982 Euskara arautzeko oinarritzko legearen 10. 1. artikulua, eta 18/1986 Euskarari buruzko Foru Legearen 8. artikulua.

(56) Jose Luis Lizundiak XX. OICOS Biltzarrean garatu zuen kontu hau guztia “Desarrollo normativo en materia de onomástica” txostenean.

CURRICULUM VITAE

1. Datu pertsonalak:

Izen deiturak: *Andres Iñigo Ariztegi*.

Jaioteguna: 1945eko otsailaren 17a.

Jaioterria: Ituren.

Bizilekua: Iruñea.

Egoera zibila: Ezkondua. Bi seme-alaba.

Lanbidea: Hizkuntza Eskola Ofizialetako Euskara irakaslea. Nafarroako Gobernuaren funtzionarioa.

2. Ikasketak. Tituluak:

- 1970 Diplomatura unibertsitarioa.
- 1975 Lizentziatura Filosofia eta Letretan.
- 1977 Euskaltzaindiaren D titulua.
- 1983 Euskaltzaindiaren B titulua.
- 1985 Lizentziatura gradua (tesina).
- 1994 Doktoregoa Filosofia eta Letretan.

3. Lanbide eta karguak:

- 1970-79 Iruñeko "San Migel Aralarkoa" ikastetxean irakasle (OHO, BBB eta UBIIn).
- 1979tik Iruñeko Hizkuntza Eskola Ofizialeko euskara irakasle titularra, Eskola sortu zenetik. (Nafarroako Diputazioak bere lurralderako atera zituen bi lehenengo irakasle plazetako bat eskuratu zuen oposaketa lehiaketaren bitartez.)

- 1979-81 Hizkuntza Eskolako Euskara Sailburua.
- 1980-97 Hizkuntza Eskolako zuzendaria, 17 urtez, etenik gabe.
- 1980-83 Nafarroako Gobernuaren aginduz, helduentzako ikastaro trinkoen (E.I.T./C.I.E.) antolatzaile eta zuzendaria.
- 1985-97 Nafarroako Gobernuak EGA titulua emateko duen azterketa batzordearen zuzendaritzakoa.
- 1996-99 Nafarroako Euskararen Kontseilukidea, Gobernuak izendatua.

4. **Euskaltzaindiarekiko harremanak:**

- 1982-85 Azterketa batzordekidea.
- 1984 Euskaltzaindiaren X. Biltzarra, A. Campi3n-en mendeurrenean. Nafarroako Hizkuntza Eskola. Iruñea. Antolaketa batzordekidea.
- 1987 Euskaltzain urgazlea.
- 1988tik Onomastika batzordekidea.
- 1990 III. Onomastika Jardunaldiak. Lizarra. Antolaketa batzordekide eta hizlaria.
- 1991tik Jagon saileko kidea.
- 1994 I. Jagon Jardunaldiak. Bilbo. Partaide eta hizlaria.
- 1994 V. Onomastika Jardunaldiak. Biarritz. Partaide eta hizlaria.
- 1997tik Euskaltzaindiaren Ordezkarria, Nafarroan.
- 1997 Euskaltzaindiaren X. Barne Jardunaldiak. Iraizotz. Antolaketa batzordekoa.
- 1998 III. Jagon Topaketak eta IV. Ahoskera Jardunaldiak, Euskaltzaindiaren II. Euskalegunen 75. urteurrenean. Doneztebe. Antolaketa batzordekidea eta hizlaria.
- 1999tik Euskaltzain osoa. Otsailaren 26an izendatua.
- 1999 Victoriano Huizi-ren *Gramatica Bascongada* eta Aingeru Iriagarai-ren mendeurrenak. Etxarri-Aranatz. Antolaketa batzorkidea eta hizlaria.
- 1999 IV. Jagon Jardunaldiak. Aramaio. Hizlaria.
- 2000 Euskal Onomastika eta egungo legeriari buruzko III. jardunaldia. San Fermin ikastola. Zizur txikia. Antolaketa batzordekidea eta aurkezlea.

5. Ikerketa lanak eta argitalpenak:

a) Hizkuntza Eskola Ofizialetan, euskararen irakaskuntzaz:

“Los idiomas autóctonos en las Escuelas Oficiales de Idiomas: El Euskera”. *Presente, pasado y futuro de las Escuelas Oficiales de Idiomas*. I Congreso de EE.OO. II. Valentzia. Generalitat Valenciana, 1987, 341-355 orr.

“Tantaka”, Nafarroako Hezkuntza eta Kultura Departamentuko *¡Vete a saber!* aldizkaria, 14. zb. 1988.

“Aprender euskera, ¿cómo? ¿para qué?” Antsoingo *Eperbide* aldizkaria. 2. zb., 1989.

“Euskara Hizkuntz Eskola Ofizialetan”. I. Jagon Jardunaldiak. Euskaltzaindia, Bilbo, *Euskera*, 1994, 1, 39. (2. aldia) 221-232 orr. (Patxi Iñigorekin batera).

“Izena eta izana”, *Euskonews & Media* aldizkaria. 106. zb., 2000.

b) Onomastika:

Ituren udalerriko toponimia. (Tesina). Nafarroako Unibertsitatea, 1985.

“Santesteban de Lerín haraneko izengoitiak (XVI. eta XVII. mendeak)”, Euskaltzaindiaren III. Onomastika Jardunaldiak, Lizarra, 1990.

“Nafarroako antroponimia XVI. eta XVII. mendeetan”. Euskaltzaindiaren V. Onomastika Jardunaldiak, Biarritz, 1994, *Euskera*, 39 (2. aldia), 1994, 3, 1415-1422 orr. (Patxi Salaberrirekin batera).

Toponómastica histórica del Valle de Santesteban de Lerín (Regata del Ezkurra), Nafarroako Gobernua, 1996, 724 orr. eta 13 mapa. (Tesia).

“Euskaraz femeninoak egiteko izan diren bideez”, *Euskera*, 1997, 1+2, 42. (2. aldia), 257-270 orr. (Patxi Salaberrirekin batera).

Euskal deituren izendegia, 1998. (Onomastika batzordean egina, Justizia Ministerioa eta Eusko Jaurlaritzako Justizia, Ekonomia, Lan eta Gizarte Segurantzza Sailaren aginduz).

Nafarroako Gobernuaren *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza* lanaren egilekidea (hizkuntz aholkularia). Liburuki guztiak (I-LIX) jadanik argitaratuak.

“Zilbeti eta Kintoko Toponimia”. *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza*, XXXV. liburukian sartua.

“Bidasoia eta Berroaran mendietako Toponimia”. *Nafarroako Toponimia eta Mapagintza* LVII. liburukian sartua.

“Nombres de oficios en la oiconimia navarra” *Fontes Linguae Vasconum*, 2000, 83 zb., 139-149 orr. (Galizako Santiago hirian 1999ko irailean izandako XX. Onomastika Nazioarteko Jardunaldietan aurkeztutako txostena).

Xarles Videgain-en *Izendegia*-ri kritika. *Euskera*, 44, 1999-2, 1207-1210 orr. (Henrike Knörr Onomastika batzordeburuarekin batera).

Euskaltzaindiko Onomastika batzordeak egin dituen hainbat lanetako lan-kidea, besteak beste:

- Euskal Herriko mendi izenen katalogorako, nafar eremuko engeleak.
- *Nafarroako herri-izendegia*. Nafarroako Gobernua, 1990.
- Irungo Toponimia arautzearen gainbegirale.
- Hondarribiko Toponimia arautzearen gainbegirale.
- Pertsona-izenak, etab.

c) **Bestelakoak:**

Parlamentua edo Nafarroako Gorteak (itzulpena). Nafarroako Parlamentua, 1985.

“Doneztebeko historia eta kulturari buruzko zenbait datu interesgarri”. Bestetako programa, 1996.

“1923. urteko II. Euskalegunen oroimenez”. *Euskera*, 43, 1998-2, 365-369 orr.

“1923an Etxarri-Aranatzen egin ziren Euskal Jaien oroimenean”, *Euskera*, 44, 1999-2, 817-820 orr.

“Nafarroa: Euskara bermatzeko bide berrien beharra”, *Euskera*, 44, 1999-2, 997-1002 orr.

“Euskara, ondare kulturala”, Zizurko eskoletako *Erran* aldizkaria 1. zb., 2000.

Zenbait ikastetxe eta kulturgunetan, euskara eta euskararen irakaskuntza Nafarroan gaiari buruzko hitzaldiak.

6. **Kultura mailako partaidetza:**

Iruñeko “San Migel Aralarko” Ikastetxeko dantzari taldeen sortzaile eta maisua, 1965 eta 1979 artean.

Iruñeko “Agrupación Coral de Cámara” delakoaren abeslaria, 1969 eta 1983 artean.

Nafar Atenoaren kide fundatzailea, 1985ean.

- Iruñerriko Euskalerrria Irratiaren sortzaile kidea.
- 1998. urteko *Bidasotarra* izendapena.

LA ONOMÁSTICA EN LA NORMALIZACIÓN DEL EUSKERA

(Versión en castellano del discurso
de ingreso en la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia)

Ituren, 27 de mayo de 2000

Andrés Iñigo Ariztegi

Según la normativa de la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia, son dos los requisitos que el nuevo académico debe cumplir en su discurso de entrada. En primer lugar, glosar la memoria del académico cuyo asiento pasa a ocupar, en este caso Federico Krutwig, y en segundo lugar, disertar sobre un tema elegido por él mismo. El tema que desarrollaré lleva por título *la Onomástica en la normalización del euskera*.

I. En memoria de Federico Krutwig

Por lo que respecta al primer cometido, no es mi intención realizar aquí una detallada biografía de mi predecesor, puesto que se han elaborado, e incluso publicado, trabajos al respecto, a los que me remito. Destacan, entre otros, el homenaje que la propia Academia le tributó en 1997 con motivo de sus bodas de oro como académico, recogido en el libro *Iker-10* (1); la biografía glosada por Ricardo Badiola con motivo de la entrega a Federico Krutwig de la *pluma de oro* de la Asociación de la Feria del Libro de Bilbao (2), y la titulada *Federiko Krutwig Sagredo, in memoriam* (3) presentada y leída por el académico Xabier Kintana en la sede de la propia Academia tras la muerte de Federico Krutwig, así como una biografía que el mismo autor ha publicado recientemente (4).

(1) "Federiko Krutwig-i omenaldia / Homenaje a Federico Krutwig / Hommage à Federico Krutwig", *Iker - 10*, Euskaltzaindia, Bilbo, 1997. (Preparador: Ricardo Badiola).

(2) Federiko Krutwig Sagredo 'etorkizuneko euskalduna'. Homenaje. Café Boulevard de Bilbao. 02-06-1997.

(3) *Euskera*, 44, 1999-1, págs. 713-723.

(4) "Federiko Krutwig Sagredo (1921-1998)", Colección *Bidegileak*, Eusko Jaurilaritza, Kultura Saila, Gasteiz, 1999.

En la introducción de esta última publicación, Xabier Kintana nos resume en pocas palabras la figura de Federico Krutwig. Dice así: “nuestro pueblo ha contado a lo largo de su historia con personas que, aunque de procedencia extranjera, se han enamorado de tal forma de él que han asumido como propias su lengua y su cultura y han trabajado incansablemente por él. Una de esas personas es Federico Krutwig, uno de los pensadores más influyentes de la segunda mitad del presente siglo, que ha aportado una visión propia en los campos de la lengua, la cultura y la política” (5).

Precursor en su visión política y cultural y precursor, también, en su visión del euskera. Fue quien en la postguerra impulsó un nuevo funcionamiento interno de la Academia y quien apostó por la unificación literaria de nuestra lengua, cuando los que posteriormente la llevaron a efecto, no se planteaban siquiera dicha necesidad (6).

Aunque el nombre de Federico Krutwig y algunas de sus obras me resultaban conocidas desde la década de los años sesenta, no tuve la oportunidad de conocerle personalmente hasta 1984, año en el que la Real Academia de la Lengua Vasca, con motivo del Centenario de Arturo Campión, celebró su X Congreso en Pamplona, precisamente en la recién estrenada sede de la Escuela Oficial de Idiomas. En la excursión organizada en aquel Congreso para realizar una ruta del románico en Navarra, la casualidad dispuso que en la obligada parada del mediodía, en Leire, me tocara compartir mesa y mantel con F. Krutwig. Tengo que confesar que los conocimientos y la profundidad de pensamiento que observé en él me dejaron impresionado.

Más tarde, en los últimos años de su vida, cuando coincidimos en diversas reuniones de la Comisión de Onomástica de Euskaltzaindia, pude comprobar que la impresión que me produjo en aquel primer encuentro no fue casual. Era admirable el caudal de conocimientos que se atisbaba en las escasas intervenciones de aquel hombre más bien parco en palabras.

Sin merecimiento alguno por mi parte, fui elegido por los académicos aquí presentes para cubrir la vacante producida tras el fallecimiento de Federico Krutwig. Es sabido que el cubrir una vacante en la Academia no significa la sustitución de la personalidad del académico precedente, y en mi caso es evidente que no voy a sustituir a Federico Krutwig, ni en ese aspecto, ni en el de sus 51 años de vida como académico. He señalado que el punto de encuentro entre ambos en la Academia fue la Comisión de Onomástica y, como

(5) Op. cit., pág. 1.

(6) El propio Federico Krutwig, en carta remitida desde Lovaina, en enero de 1976, a D. José María Aleman, cura de Valcarlos, dice así: “Como tú seguramente sabes, en la nueva época de la Academia, después de la guerra civil, la persona que MÁS HA INSISTIDO en que se debe llegar a una unificación literaria he sido yo. En una época en la que los actuales paladines ... escribían en diferentes dialectos ... y ninguno de ellos ... se ponían la cuestión de la necesidad de una unificación literaria”.

he indicado al principio, la onomástica va a ser precisamente el tema sobre el que va a versar este discurso de entrada, en concreto acerca de *la onomástica en la normalización del euskera*.

II. La onomástica en la normalización del euskera

1. Introducción

Andrés Urrutia, el último académico que ingresó en Euskaltzaindia, afirmaba en su discurso de entrada que la Academia es una institución con personalidad jurídica plena, correspondiéndole por ley y por méritos propios la autoridad en todo lo concerniente al euskera (7). Por ello, a la Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia le concierne ser guía y autoridad en la tarea de adecuación de la lengua a todos los ámbitos de la comunicación. Ésa es, precisamente, la tarea que ha desempeñado la Academia desde su fundación, y especialmente desde que adoptó el acuerdo de la unificación literaria de la lengua.

Pero esa tarea de adecuación y el establecimiento de las correspondientes normativas no se limita solamente al campo de los contenidos morfosintácticos, léxicos u ortográficos. Al igual que en todas las lenguas, existe en el caso del euskera otro campo de gran riqueza e interés, el campo de los nombres, el de la onomástica. Su valor simbólico es incuestionable, máxime teniendo en cuenta que en una gran parte de Euskal Herria, el único testimonio que queda de su pasado euskaldun es la onomástica, especialmente el testimonio de los nombres de lugar y de los apellidos.

Es preciso tener en cuenta que, aunque los primeros libros de literatura vasca no aparecen hasta el siglo XVI, los testimonios más antiguos de nuestra lengua son los nombres de persona (antropónimos), de dioses (teónimos) y de lugares (topónimos) (8) y que a partir de los siglos I y II contamos con testimonios de la onomástica vasca en Akitania (9). Más tarde, a partir del siglo X, el repertorio de nombres va apareciendo en la documentación escrita, tanto en el ámbito de Euskal Herria, especialmente en la documentación navarra, como fuera de él (10). Y como todo nombre es ineludiblemente la referencia de algo existente, podemos afirmar que los nombres, la onomástica en general, nos está hablando de nuestro ser y de nuestra historia. De ahí la importancia de su estudio.

(7) Urrutia, A. (1998: 45).

(8) Mitxelena, K. (1964: 15).

(9) Gorrochategui Churruca, J., *Onomástica indígena de Aquitania*, Servicio de publicaciones de la Universidad del País Vasco-Universidad de Salamanca, Bilbo, 1984.

(10) Knörr, H. (1999:135-136).

Escritores e investigadores de nuestro pueblo y de fuera de él han sido conscientes de esta importancia. Por no ser prolijo, citaré, a modo de resumen, a algunas de las personas que a lo largo de los cuatro últimos siglos se han ocupado de este tema o han destacado por investigaciones de interés realizadas sobre el mismo. Ya en el siglo XVII tenemos a Baltasar Etxabe y Arnaud Oihenart(e) y más tarde a Wilhelm von Humboldt, Pablo Pedro Astarloa, Arturo Campión, Achille Luchaire, Julien Vinson, Sabino Arana, Luis de Eleizalde, Henri Gavel, Ramón Menéndez Pidal, René Lafon, Julio Caro Baroja, Koldo Mitxelena, Joan Coromines, Alfonso Irigoien...

Entre todos ellos, merece una mención especial el más preclaro lingüista vasco, Koldo Mitxelena. Sus aportaciones son fiel testimonio de la importancia que atribuía a la onomástica, como puede verse, entre otros muchos trabajos, en su libro *Apellidos Vascos*, sin olvidar el tratamiento que da a este tema en su gran obra *Fonética Histórica Vasca*. Sin dejar de valorar, en la medida que les corresponde, las aportaciones de Arturo Campión, de Sabino Arana de Luis Eleizalde y otros, puede afirmarse que en el campo de la onomástica el método de trabajo científico empezó a aplicarse especialmente con Julien Vinson, Henri Gavel y Koldo Mitxelena, línea que también prosiguió Alfonso Irigoien.

2. Necesidad de normativizar la Onomástica

Al igual que lo han hecho todas las lenguas en un determinado momento de su historia, la Academia de la Lengua Vasca acordó, en el Congreso celebrado en Arantzazu en 1968, proceder al euskera unificado o estandarizado, prioritariamente para los campos de la comunicación escrita y la enseñanza (11).

La cuestión es que el tratamiento de la onomástica, dentro del euskera unificado, no puede ceñirse a esos dos campos, por razones obvias que trataré de exponer brevemente:

c) Por una parte, es preciso recordar que los nombres están inseparablemente unidos a las personas. De hecho, todos nos identificamos por nuestros nombres y apellidos, todos vivimos en un pueblo o ciudad que lleva un nombre o, al menos, en una casa o piso ubicado en una calle que tiene su nombre. En nuestra vida diaria, la referencia más utilizada es, seguramente, la de los nombres. ¿Cuántos nombres de persona y de lugar llegaremos a mencionar a lo largo del día? Entiendo que no será necesario abundar en más argumentos para demostrar lo importante que es para toda lengua, y por ende tam-

(11) Villasante, L. (1978: 443-444).

bién para el euskera, proceder al estudio, análisis, clasificación y establecimiento correspondiente de la forma escrita oficial de cada nombre.

d) Por otra parte, debe tenerse en cuenta que la utilización de los nombres vascos no se limita al ámbito exclusivo de los que hablan esta lengua, pues es evidente que:

- Los que no hablan el euskera también escuchan, leen, escriben y pronuncian nombres vascos diariamente.
- Los nombres vascos están adquiriendo una expansión cada vez mayor más allá de nuestro ámbito geográfico y que, de manera especial, debido al poder e influencia de los medios de comunicación actuales, nuestros nombres, apellidos y topónimos están llegando constantemente a cualquier parte del mundo.

Por ello, el repertorio de nuestra Onomástica, en la medida en que es reflejo de nuestro ser y de nuestra historia y, en definitiva, de nuestra lengua y cultura, viene a ser la carta de presentación (12) de nuestro pueblo a lo largo y ancho del mundo y ello hace que su valor estético (13) sea incuestionable.

De ahí la importancia y la necesidad de proceder al establecimiento de las formas oficiales del *Corpus* de la onomástica vasca y, en consecuencia, a la utilización correcta de la misma, lo cual, además de demostrar la riqueza toponomástica de nuestro pueblo, redundará en beneficio del prestigio de la propia lengua. Porque está claro que la plasmación de formas incorrectas no solamente va en contra del prestigio del euskera, sino que además es una señal de su debilidad (14). La utilización incorrecta de los nombres, al igual que la incorrección gramatical, lexical y ortográfica hablan en contra del nivel y prestigio de una lengua. Además, es preciso tener en cuenta que la onomástica se plasma y exhibe en documentos y carteles oficiales, expuestos públicamente ante los que conocen y no conocen el idioma y ante todo aquel que viene a visitarnos. Por ello digo que la plasmación errónea de la misma se manifiesta como señal de desprestigio de nuestra lengua y cultura. De ahí la importancia de su utilización correcta. Y es preciso advertir que puede ocurrir —y de hecho ocurre entre nosotros— que por desconocimiento, desidia o falta de responsabilidad, se descuide con excesiva frecuencia este importante aspecto.

(12) Así se indica en las recomendaciones de la ONU: “les noms géographiques proclament notre identité nationale, notre patrimoine culturel”, *Bulletin d'information toponymique*, n.º 1 de GENUNG (Groupe d'experts des Nations Unies pour les noms géographiques).

(13) Moran i Ocerinjuregui, J. (1996: 7-8). Al referirse a los dos campos de la Onomástica (antroponimia y toponimia) dice así: “No solament aporten una informació científica, lingüística i humana considerable, i per aquest motiu s'han dedicat i es dediquen molts lingüistes a l'estudi etimològic i diacrònic d'aquests noms, sino que també posseeixen un valor estètic considerable”.

(14) Las recomendaciones de la ONU señalan lo siguiente: “un nom écrit de façon correcte est une source très importante pour toute recherche linguistique, historique et culturelle”, *Bulletin d'information toponymique*, n.º 2 de GENUNG.

3. La Comisión de Onomástica de Euskaltzaindia

La necesidad de proceder a la normativización de la onomástica vasca es una preocupación que la Academia ha tenido desde siempre, debido a que, al no haber sido nunca el euskera lengua oficial de la Administración, los escribanos y funcionarios del aparato administrativo escribían los nombres en grafía castellana y, en muchos casos, por desconocimiento de la lengua, los plasaban de cualquier forma o como podían.

En el VIII Congreso de la Academia celebrado en Bergara, el presidente Luis Villasante vino a recordar que a Euskaltzaindia, desde su fundación, le correspondía la responsabilidad de acometer la unificación de la lengua y la de aplicar dicha unificación a todos sus ámbitos (15).

Por lo que respecta al ámbito de la onomástica, hay que señalar que la Academia pensó, desde su inicio, en una comisión específica, a tenor de las palabras pronunciadas por D. Julio de Urquijo en Oñati, en el mismo congreso constituyente de Euskaltzaindia de 1918: “según indiqué en el Congreso de 1911, un estudio que tiene gran importancia para la vascoología es el de nuestra Toponimia, pues como los nombres de lugares en Euskalerría se refieren, con frecuencia, a la configuración de los montes, de los valles y de las casas; a su situación, a los árboles y plantas, su estudio proporciona datos de gran interés” (16). Además, en el primer reglamento interno de la Academia, publicado en 1920, se menciona la necesidad del implantar una comisión específica de toponimia y patronimia dentro de la Sección de Investigación (17). Por otra parte, para aquellas fechas era conocida la reacción que produjo en ciertas personas e instituciones el *Santoral vasco* de Arana-Eleizalde. Junto a la innegable aportación que supuso la apertura de nuevas vías establecidas por los mencionados autores en la elaboración de dicho *Santoral*, y a la aceptación social que el mismo tuvo, hay que mencionar que los criterios utilizados en su elaboración –haciendo *tabula rasa* con la tradición anterior– fueron más que discutibles. Ante tal situación, el primer presidente de la Academia, D. Resurrección María de Azkue, instó hacia la creación de una comisión específica, objetivo que no pudo lograr en aquellos comienzos (18).

Así las cosas, y teniendo en cuenta que la Academia en sus primeros años de funcionamiento tenía otros cometidos más inminentes, pasaron algunos años hasta que se implantó la Comisión de Onomástica. Fué al poco tiempo

(15) Villasante, L. (1978-2: 443-444).

(16) Julio de Urquijo e Ibarra: “Estado Actual de los Estudios Relativos a la Lengua Vasca”, in *Primer Congreso de Estudios Vascos*, Recopilación de los trabajos de dicha asamblea, celebrada en la Universidad de Oñate del 1 al 8 de septiembre de 1918, bajo el patrocinio de las Diputaciones vascas. Bilbao, 1919, pág. 424.

(17) Euskaltzaindiaren Barneko Araudia / Reglamento Interior de la Academia de la Lengua Vasca, Eusko argitaldaria / Editorial vasca, 1920, sección I, punto 2°.

(18) Knórr, H. (1999:146).

del Congreso de Arantzazu cuando el presidente Luis Villasante, en una reunión celebrada en Aramaio en 1971, advirtió sobre la urgencia de confeccionar el Nomenclátor de los municipios (19). Había que comenzar a normativizar la onomástica vasca y, para ello, el primer paso fue la creación de una comisión específica denominada *Izendegi Batzordea* (*Comisión del Nomenclátor*). La presidencia de dicha Comisión fue adjudicada a Koldo Mitxelena por razones evidentes: el académico Mitxelena, además de haber sido nombrado en el Congreso de Arantzazu responsable para todos los temas relacionados con el euskera unificado (20), era una persona que otorgaba a la onomástica la debida importancia, y una personalidad en esta disciplina.

El primer fruto de aquella comisión específica llegaría ocho años más tarde, en 1979, con la publicación del *Nomenclátor de municipios vascos*. José María Satrustegi, Juan San Martín y José Luis Lizundia son, entre otros, testigos de excepción de los avatares y dificultades para llevar a término aquel trabajo. En la presentación del mismo, el presidente Luis Villasante volvió a incidir en la urgencia de la normativización y oficialización de la onomástica vasca. Como más tarde se verá, la mencionada comisión específica habría de ser el embrión de la futura comisión de Onomástica de la Academia.

Entretanto, la Academia puso en marcha un proyecto de gran importancia bajo la dirección del académico José María Satrustegi. Se trata del *Nomenclátor onomástico vasco*, referente a los nombres de personas. Hasta entonces, los nomenclátors de uso eran el *Santoral vasco* de Arana-Eleizalde, de 1910, y *Euskal Izenlerroa* (*Relación de nombres vascos*) de Aingeru Irigarai, de 1966. Aunque gozaron de una innegable aceptación popular, la sociedad vasca estaba demandando algo más. Había llegado el momento de excavar en la cantera de la onomástica vasca para sacar a la luz los nombres ocultos, estableciendo antes de su publicación la forma correcta correspondiente. Ésa fue la aportación de José María Satrustegi. El *Nomenclátor onomástico vasco* conoció tres ediciones, la primera en 1972 con unos 700 nombres, la segunda en 1977 (21) con unos 1.200 y la tercera en 1983 con 1.850 aproximadamente.

La prueba más evidente de su gran aceptación popular es el vuelco total que se registró en los nombres de pila en los años siguientes. El actual secretario de la comisión de Onomástica, Mikel Gorrotxategi, ha evidenciado

(19) Ver *Euskera*, XXIV, 1979-2, pág. 831. Dice que las razones de dicha necesidad eran evidentes: "porque el euskera nunca ha sido lengua de uso oficial en la administración, los euskaldunes, la mayor parte de las veces, desconocen cuál es la forma correcta de los nombres de sus pueblos".

(20) Ver "Idatzaruetako batzordearen berritatztea", *Euskera*, 1972, págs. 174-177.

(21) Gracias a la ley 17/1977, pudieron incluirse en la segunda edición unos quinientos nombres nuevos. Hasta entonces no se permitía poner en euskera los nombres que tenían equivalencia en castellano. A partir de 1977 se permite consignar los nombres en cualquiera de las lenguas españolas.

este hecho en un reciente trabajo titulado *Evolución del nombre de pila en el País Vasco peninsular* (22). Comparando los nombres más habituales utilizados en la última década con los utilizados cinco décadas antes, nos hallamos ante el siguiente cuadro:

a) Nombres masculinos

Hace cinco décadas: En la última década:

<i>José Luis</i>	<i>Mikel</i>
<i>Francisco Javier</i>	<i>Jon</i>
<i>José María</i>	<i>Aitor</i>
<i>Antonio</i>	<i>Asier</i>
<i>José Antonio</i>	<i>Ander</i>
<i>José</i>	<i>Iñigo</i>
<i>Manuel</i>	<i>Iker</i>
<i>Jesús</i>	<i>David</i>
<i>Francisco</i>	<i>Xabier</i>
<i>Angel</i>	<i>Javier</i>
<i>Jesús María</i>	<i>Unai</i>
<i>Miguel Angel</i>	<i>Julen</i>

b) Nombres femeninos

Hace cinco décadas: En la última década:

<i>Mari Carmen</i>	<i>Leire</i>
<i>Begoña</i>	<i>Amaia</i>
<i>María Jesús</i>	<i>Nerea</i>
<i>Carmen</i>	<i>Maria</i>
<i>María Teresa</i>	<i>Ane</i>
<i>Isabel</i>	<i>Laura</i>
<i>Pilar</i>	<i>Ainhoa</i>
<i>Concepción</i>	<i>Andrea</i>
<i>Ana María</i>	<i>Sara</i>
<i>María Pilar</i>	<i>Marta</i>
<i>María Ángeles</i>	<i>Irati</i>
<i>Teresa</i>	<i>Cristina</i>

El cambio producido es más notorio aún si tomamos como punto de referencia algunos valles o zonas. Por ejemplo, en lo que respecta a Cinco Villas / Bortzerriak y Malerreka, los resultados son los siguientes:

a) Nombres masculinos

Hace cinco décadas: En la última década:

<i>José María</i>	<i>Jon</i>
<i>José Luis</i>	<i>Xabier</i>
<i>Francisco Javier</i>	<i>Mikel</i>
<i>Francisco</i>	<i>Unai</i>
<i>José Antonio</i>	<i>Ander</i>
<i>Manuel</i>	<i>Iñigo</i>
<i>Miguel</i>	<i>Iñaki</i>
<i>José</i>	<i>Andoni</i>
<i>Antonio</i>	<i>Julen</i>
<i>Pedro</i>	<i>Aitor</i>

b) Nombres femeninos

Hace cinco décadas: En la última década:

<i>María Jesús</i>	<i>Amaia</i>
<i>Mari Carmen</i>	<i>Ainhoa</i>
<i>María Teresa</i>	<i>Leire</i>
<i>María Angeles</i>	<i>Nerea</i>
<i>María Isabel</i>	<i>Miren</i>
<i>María Jose</i>	<i>Maite</i>
<i>María Josefa</i>	<i>Itziar</i>
<i>María Asunción</i>	<i>Jone</i>
<i>Isabel</i>	<i>Oihana</i>
<i>Pilar</i>	<i>Naiara</i>
<i>María Pilar</i>	<i>Jaione</i>
<i>Concepción</i>	<i>Aitziber</i>

(22) Gorrotategi Nieto, M. (2000: 155-164).

Por lo que respecta a este fenómeno, es preciso observar otros dos hechos:

1) Se está constatando que la extensión de los nombres vascos va sobrepasando los límites del ámbito geográfico vasco. Por ejemplo, en la población juvenil de la Comunidad Autónoma de Cantabria están adquiriendo cada vez mayor presencia nombres como *Aitor*, *Eneko*, *Ainhoa*, *Edurne*... (23). Y una prueba palpable, entre otras, de la extensión de nuestros nombres al resto de las regiones de España, por ejemplo, el censo de Madrid con nombres vascos en la siguiente cuantía: *Amaia* (737), *Ainhoa* (673), *Estibaliz* (153) y *Leire* (111) (24).

2) A nuestro pueblo hay que atribuirle el mérito de haber sabido valorar y utilizar su onomástica autóctona a la hora de imponer los nombres de pila. Este hecho no es, al parecer, tan habitual en algunos países extranjeros, a tenor de lo expuesto en el XX Congreso Internacional de Onomástica ICOS. Por ejemplo, en Alemania, se está observando que es muy bajo el porcentaje de la población infantil y juvenil que lleva nombres autóctonos. Abundan, sin embargo, nombres como *Jennifer*, *Kevin*, *Sheila*... introducidos por influencia de telenovelas u otros programas de televisión de producción extranjera (25).

Volviendo a la historia de la Comisión de Onomástica de Euskaltzaindia, fue en las jornadas internas de 1983 cuando se tomó la decisión de implantar de forma oficial la Comisión de Onomástica, derivando en ella la anterior comisión específica creada para el Nomenclátor de municipios. A la nueva comisión se le atribuyeron los siguientes cometidos (26):

- Emitir informes.
- Investigar los nombres.
- Preparar el Nomenclátor de municipios.
- Efectuar trabajos de toponimia.
- Elaborar el Nomenclátor de nombres de pila.

Bajo la dirección de Koldo Mitxelena en su inicio y la de Henrike Knörr posteriormente, los principales trabajos que ha realizado han sido los siguientes:

a) Nombres de pila

A partir de la última edición del Nomenclátor preparado por J.M. Sartrategi, la Academia se ha visto obligada a emitir multitud de certificados de

(23) Ramírez Sádaba, J. L.: "Recientes innovaciones en el repertorio onomástico de los cántabros", in *Resúmenes del XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas*, Santiago de Compostela, septiembre de 1999.

(24) García Gallarín, C.: *Los nombres de Pila Españoles*, Madrid, 1998, pág. 363.

(25) Rodríguez, G. "¿Adónde van nuestros nombres propios? La individualización e internacionalización de los antropónimos (nombres). Tendencias en el proceso de elegir y poner nombres a un niño en Alemania", in *Resúmenes del XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas*, Santiago de Compostela, septiembre de 1999.

(26) *Euskera*, XXVIII, 1983-2, pág. 523.

nombres de persona, debido a la cantidad de solicitudes que se le presentan casi diariamente. Precisamente, uno de los cometidos que actualmente tiene entre manos la comisión de Onomástica es la elaboración de un nuevo Nomenclátor, ajustado a la normativa legal actual, en el que se incluyen tanto los nombres de pila presentes en nuestra tradición histórica como los extraídos de nuestra rica toponimia. Estando ya el trabajo a punto de concluir, es de esperar que su publicación sea próxima.

b) Apellidos

Desde que la legislación española estableció la posibilidad de escribir los apellidos en grafía vasca, ha sido clara la tendencia de la población de la Comunidad Autónoma Vasca y la de Navarra a acomodar sus apellidos a la citada grafía. A tal fin, la comisión de Onomástica ha realizado, bajo el patrocinio del Ministerio de Justicia del Gobierno español y de la Consejería de Justicia del Gobierno Vasco, la obra denominada *Nomenclátor de apellidos vascos* (27), con más de diez mil apellidos, editada en la imprenta del BOE. En la actualidad, la Comisión sigue trabajando en la ampliación del citado repertorio.

c) Toponimia mayor (nombres de pueblos y barrios)

Desde que aquella primera comisión inició su andadura dedicada al campo de la toponimia, la comisión de Onomástica no ha dejado de trabajar en él. En 1990 se editó el *Nomenclátor Euskérico de Navarra* (28), trabajo elaborado, a solicitud del Gobierno de Navarra, bajo la dirección del académico de honor José María Jimeno Jurío. Más tarde, la comisión, tras aprobar la revisión de criterios de normalización elaborados al respecto por Patxi Salaberri (29), miembro de la misma, ha propuesto la denominación vasca de los nombres de todo el territorio foral, ha aprobado los nomenclátors de Zuberoa (30) y de Lapurdi (31) y va a acometer en breve el del Condado de Trebiño –solicitado por su Ayuntamiento– y el de la Baja Navarra. Además, –como consecuencia del acuerdo establecido con EUDEL– ha finalizado recientemente la revisión del Nomenclátor de municipios de la CAV.

(27) *Nomenclátor de Apellidos Vascos / Euskal Deituren Izendegia*, Ministerio de Justicia / Departamento de Justicia, Economía, Trabajo y Seguridad Social del Gobierno Vasco / Real Academia de la Lengua Vasca, Imprenta Nacional del Boletín Oficial del Estado, Madrid, 1998.

(28) *Nafarroako Herri Izendegia / Nomenclátor Euskérico de Navarra*, Euskaltzaindia – Gobierno de Navarra, 1990.

(29) “Nafarroako toponimia nagusiaren normalizaziorako irizpideak”, *Euskera*, 42, 1997, 3, págs. 653-666. Preparados por Patxi Salaberri Zaratiegi, miembro de la Comisión de Onomástica. Aprobados por la Comisión de Onomástica, en sesión celebrada en Rentería en octubre de 1997.

(30) “Zuberoako herri eta herritarren izendegia”, *Arauk*, 92.

(31) Ver Euskaltzaindiaren *Arauk*, 108.

d) Toponimia menor

Los criterios de normalización de toponimia menor, elaborados hace diez años por Patxi Salaberri para la recogida de la toponimia menor de Navarra, han sido revisados por el propio autor, juntamente con Mikel Gorrotxategi, y aprobados posteriormente por la comisión (32). Son cuantiosos y conocidos los trabajos de la comisión en este campo. Unos han sido realizados en su propio seno. Otras veces se han recibido proyectos y trabajos desde diversas instituciones, especialmente de ayuntamientos. En estos últimos casos, la labor de la comisión ha sido la de asesorar y revisar. Una muestra de lo realizado en el campo de la toponimia menor son los diecinueve tomos de la colección *Onomasticon Vasconiae*.

e) Callejero

Basándose en el trabajo realizado por Patxi Goenaga, Txipi Ormaetxea y Patxi Salaberri Muñoa para la elaboración del callejero de Vitoria / Gasteiz, los miembros de la comisión Mikel Gorrotxategi y Patxi Salaberri Zaratiegi redactaron los criterios para la normalización de callejeros y, tras su aprobación (33), han sido aplicados en la realización de callejeros de diversas ciudades y pueblos, como *Bilbao*, *Barakaldo*, *Donostia / San Sebastián*, *Hernani*, *Sangüesa*, *Badostain*, etc.

f) Exonimia

Tal como explica Xabier Mendiguren Bereziartu en un artículo de la revista *Euskera* (34), en 1991 se creó la Subcomisión de Exonomástica. Sus trabajos, aprobados posteriormente por la Academia, han sido publicados dentro de las normativas de la propia Institución (35). Son los referentes a nombres de estados, capitales, ríos, lagos e islas del mundo; a los de regiones, provincias y comunidades autónomas de Francia y de España; a los nombres clásicos griegos y latinos, y a los de los personajes mitológicos de Grecia y Roma.

g) Propuestas de nombres diversos

Tanto a la sede de la Academia en Bilbao, como a sus cuatro delegaciones, llegan casi diariamente solicitudes acerca de la forma normativizada de nombres diversos. Ello supone que la Comisión de Onomástica, tras realizar las pertinentes investigaciones, tiene que adoptar acuerdos al respecto y emitir los correspondientes dictámenes en la mayor parte de sus reuniones.

h) Jornadas sobre Onomástica

Han sido cinco las celebradas en los últimos catorce años. Dos de ellas han tenido lugar en la Comunidad Autónoma Vasca (Vitoria / Gasteiz y Ur-

(32) Gorrotxategi, M. – Salaberri, P. (2000: 273-314).

(33) Gorrotxategi, M. – Salaberri, P. (1999: 583-588).

(34) Mendiguren, X. (1994: 1333-1354).

(35) Ver *Euskaltzaindiaren Arauak*, nº 36, 38, 51, 52, 53, 59, 60, 70, 76 y 82.

duña), una en Navarra (Estella / Lizarra), una en Iparralde (Biarritz / Miarritze) y una en Estados Unidos (en la ciudad de Reno del estado de Nevada) que versó sobre la onomástica vasca en América y Filipinas.

i) Relación con otras Academias

Para finalizar con esta visión de conjunto de las tareas que ha llevado y está llevando a cabo, cabe señalar la relación que la Comisión de Onomástica de Euskaltzaindia tiene con las de otras Academias y, en concreto, el pronunciamiento que hace un mes emitió conjuntamente con las Comisiones de Onomástica de la Real Academia Galega y del Institut d'Estudis Catalans, con motivo de la obra *Ortografía de la Lengua Española* (36), publicada por la Real Academia Española, en cuyo Anexo 3º no se respetan las formas oficiales de topónimos, normativizadas por las otras tres Academias.

4. Normativización Onomástica y calidad

A pesar de que la mayoría de los trabajos mencionados en el apartado anterior son conocidos o han sido publicados, sin embargo, se constata que, en muchos casos, los nombres aprobados incluso oficialmente no coinciden con los que pueden verse, tanto en publicaciones, escritos y carteles públicos y oficiales, como en ciertos medios de comunicación. Cada cual es responsable de su actuación y, por tanto, sabrá si la misma es debida al desconocimiento, a la dejadez o al poco respeto que le merece la cultura de su propio pueblo. La cuestión es que tales actuaciones son signo del escaso valor y respeto que se le profesa a la lengua y cultura propia. No es mi intención el de alargarme excesivamente en ejemplos, pero permítaseme que aporte, al menos, algunos como prueba y constatación de lo afirmado:

a) Nombres de pila

En documentos oficiales se siguen observando de manera habitual errores como los siguientes:

- *Agurtxane* y *Agurchane* en lugar de *Agurtzane*
- *Ainoa*, *Ainoha* y *Ahinoa* en lugar de *Ainhoa*
- *Aitxiber* en lugar de *Aitziber*
- *Garasi* y *Garaxi* en lugar de *Garazi*
- *Goisargi* y *Goisergi* en lugar de *Goizargi*
- *Itciar*, *Itxiar*, *Iciar*, *Iziar* e *Ytziar* en lugar de *Itziar*
- *Usua*, *Usue*, *Uxoa* y *Uxua* en lugar de *Usoa* o *Uxue*
- *Garicoitz* en lugar de *Garikoitz*
- *Hibai* e *Ibay* en lugar de *Ibai* (37)

(36) Real Academia Española, *Ortografía de la lengua española*, Edición revisada por las Academias de la Lengua Española, Espasa, Madrid, 1999.

(37) Fuente: Censo de Navarra. Nombres de los nacidos a partir de 1978. Servicio de Estadística del Gobierno de Navarra.

Por otra parte, debe advertirse que, en lo referente a los nombres de pila, hay otros asuntos más graves aún que las erratas gráficas. Se ha publicado recientemente más de un libro de nombres de persona elaborado sin criterio alguno, lo que está provocando una gran confusión en la sociedad. Resulta lamentable que, tras varios años de trabajo en este campo, haya aún quien de forma irresponsable y haciendo caso omiso de las normativas, recomendaciones y trabajos publicados por la Institución oficial al respecto, publique trabajos y libros que, realizados, al parecer, con la finalidad de acumular méritos para los *curriculum* personales o de obtener beneficios crematísticos, en nada benefician a nuestra lengua.

La Comisión de Onomástica de Euskaltzaindia, a través de su nuevo Nomenclátor de nombres de pila mencionado anteriormente, espera poner fin al caos reinante. Dicho trabajo tiene como objetivo aportar las formas oficiales de los nombres extraídos de la onomástica de tradición vasca, distinguir claramente los nombres masculinos y femeninos, transcribirlos en la grafía correcta y evitar, en la medida de lo posible, las formas hipocorísticas.

b) Apellidos

A diferencia de lo que ocurría con los nombres de pila que, por razones históricas de todos conocidas, se impidió durante mucho tiempo imponer nombres vascos, en el caso de los apellidos la situación es bien distinta. La mayor parte de nuestros apellidos son vascos. El problema a resolver es el de su grafía, dado que históricamente han sido transcritos en documentos oficiales en grafía no vasca. Por esta razón, muchos de nuestros apellidos han sufrido deformaciones. Esto aún es más notorio en el caso de aquellos que tuvieron que emigrar de nuestra tierra.

Es ilustrativo, al respecto, el trabajo "Apellidos vascos en Sevilla y Cádiz" de José Garmendia (38). En él pueden observarse las siguientes deformaciones:

- *Amezqueta* > *De la Mesqueta*
- *Arribillaga* > *Rebillaga*
- *Elorrio* > *Del Orrio*
- *Echenique* > *Cenique*
- *Legorreta* > *De la Gorreta*
- *Jaunsaras* > *Jaunzaraz*

Por fortuna, aunque tarde, al menos en el caso de la CAV y Navarra, la situación ha cambiado, en base a la ley de reciente publicación (39), según la cual todo el que desee podrá transcribir su apellido vasco a la grafía de esta

(38) *Euskera*, XXVI (2. aldia), 1981-1, págs. 245-278.

(39) Ley 40/1999, de 15 de noviembre, "sobre nombres y apellidos y orden de los mismos".

lengua. Es evidente la consecuencia que puede derivarse, en beneficio de la lengua vasca, si la acogida a la misma comienza a darse de manera generalizada. Como ejemplo, basta citar que apellidos como:

Echeverría, Jorajuría, Recarte y Sabalza pueden pasar a ser *Etxeberria, Xoraxuria, Errekarte y Zabaltza*.

c) Topónimos

Es indudable que en este campo las decisiones tomadas, tanto en la CAV como en Navarra, han sido importantes, puesto que contamos con nombres oficializados legalmente. Pero, aunque resulte incomprensible, en algunos casos se incumplen las normativas adoptadas. Más aún, resulta que precisamente quien tiene que cumplir y hacer cumplir la ley, autoridades y funcionarios, es quien la incumple, transcribiendo en grafía errónea los nombres de nuestros topónimos en carteles oficiales. No faltan ejemplos al respecto, como los casos de:

- *Opacua* en lugar de *Opakua*
- *Plencia* en lugar de *Plentzia*
- *Echarri* en lugar de *Etxarri*
- *Leiza* en lugar de *Leitza*
- *Olagüe* en lugar de *Olague*
- Río *Ulzama* en lugar de *Ultzama* (40)

Sin ir más lejos, partiendo del lugar donde estamos en este momento, nos encontraremos con las siguientes singularidades:

- *Lekumberri*, con *k* pero con *m*, en tres o cuatro carteles colocados recientemente en Doneztebe / Santesteban.
- *Arraitzko bentak* en lugar de *Arraizko bentak*, nombre que por segunda vez consecutiva se escribió incorrectamente.
- *Erasun* en lugar de *Eratsun* en la carretera de acceso al pueblo y *Erasun* en una nueva señal viaria puesta en Doneztebe hace una semana.
- *Ezcurra* en una de las entradas del pueblo y *Ezkurra* en el otro, ambos carteles colocados simultáneamente.
- *Erdarlatza* en lugar de *Endarlatsa*.
- *Bidasoa* asignado al río *Baztan*, precisamente en el puente denominado *Baztantzubi*.
- *Juansenea etxea*, nombre incorrecto revestido además del innecesario *etxea*, tras el sufijo de la misma significación *-enea*, en lugar de *Joaanesenea*.

(40) Fuente: UEMA.

d) **Toponimia menor**

También pueden encontrarse formas erróneas aprobadas como oficiales, tales como:

- *Fuentes de Farabitarre* (41) en lugar de ***Fuentes de Bagabitarre***
- *Illaubeta* (42) en lugar ***Illunbeta***
- *Gilontroren borda* (43) en lugar de ***Gillentoren borda***
- *Aintzioa* (44) en lugar de ***Intzoa***
- *Joantsenea* y *Joantseneko borda* (45) en lugar de ***Joanesenea*** y ***Joaneseneko borda***

e) **Callejero**

En rótulos de diversos pueblos pueden leerse nombres como:

- *Nagusi kalea* en lugar de ***Kale Nagusia***
- *Elgoyen kalea* en lugar de ***Elgoien kalea***
- *Ezcababide* en lugar de ***Ezkababide***
- *Lehendakari Aguirre* en lugar de ***Agirre Lehendakari***

f) **Oiconimia vasca**

La presencia de la onomástica vasca no se limita solamente a los ámbitos que acabo de mencionar. Su riqueza es tal que se hace presente en otros muchos campos. Quisiera hacer una especial referencia a uno de ellos, a la oiconimia o nombres de las casas, debido a la importancia que la casa ha tenido y tiene en la historia y vida de nuestro pueblo, tal como ha sido expuesto abundantemente por especialistas en la materia, como Julio Caro Baroja y otros.

En la mayor parte de Euskal Herria las casas tienen nombre propio, y es digna de ser estudiada la riqueza y variedad con la que se plasma la onomástica vasca en sus nombres. Las referencias son muy variadas: nombres de pila, apodos, apellidos, oficios, topónimos, características propias de las casas, etc. (46). Por otra parte, en nuestras viejas leyes, al menos en el Fuero navarro, se legisla que los amos deben, entre otras cosas, conservar y defender el nombre de la casa (47).

(41) *NTM*, XXII, pág. 51.

(42) *NTM*, XIII, pág. 183.

(43) *NTM*, XXXV, pág. 93.

(44) *NTM*, XXXVI, págs. 123, 132 y 190, pero *Intzoa* en pág. 205.

(45) *NTM*, LVII, pág. 93.

(46) Iñigo, A. (2000: 140).

(47) Ley 1/1973, de 1 de marzo, por la que se aprueba la compilación del derecho civil foral de Navarra. Título II, Ley 38. Dice así: "la casa, sin constituir persona jurídica, tiene su propio nombre y es sujeto de derechos y obligaciones respecto a las relaciones de vecindad, prestaciones de servicios, aprovechamientos comunales, identificación y deslinde de fincas y otras relaciones establecidas por la costumbre y usos locales. Corresponde a los amos el gobierno de la casa, el mantenimiento de su unidad y la conservación y defensa de su patrimonio y nombre".

El interés y la conciencia que nuestro pueblo ha tenido en respetar y mantener los nombres de las casas no es un hecho reciente. Por ejemplo, hace unos 80 años, se puso en marcha un proyecto encaminado a inscribir en las fachadas de las casas el nombre de las mismas y, de hecho, en algunos pueblos se llevó a efecto (48). Actualmente también está presente esa conciencia, tal como puede constatarse en diversos lugares. Lo que ocurre es que, en la mayoría de los casos, los nombres se escriben tal como han llegado hasta nosotros por transmisión oral y transcritos, además, en grafía romance. Al igual que en los ámbitos hasta ahora señalados de la onomástica, también se hace necesario normativizar los nombres de las casas. Para ello, deben superarse dos escollos:

1) En lugar de las formas contraídas e incluso desfiguradas de uso oral actual, se deben recuperar y priorizar los nombres originarios y transcribirlos en grafía correcta. Frente al mérito de quienes han hecho el esfuerzo por recuperar y plasmarlos, es de lamentar que, en muchos casos, al hacerlo no se hayan escrito o no se hayan querido escribir en la forma correcta. El hecho es que nos encontramos con lo siguiente:

En unos casos, se han transcrito de la misma forma que se pronuncian oralmente:

- *Ademenea* en lugar de *Adamenea*
- *Aliñea* en lugar de *Allinea*
- *Artxea* en lugar de *Arretxea*
- *Arzua* en lugar de *Arzubiaga*
- *Dolagaraia* en lugar de *Dolaregaraia*
- *Porto-enea* en lugar de *Portunea*
- *Mendibile* en lugar de *Mendibil*

En otros, las formas contraídas impiden el reconocimiento del nombre real:

- *Bisku* en lugar de *Beaskoa*
- *Izal* en lugar de *Irazabal*
- *Sutxus* en lugar de *Zuhatzu*
- *Uxar* en lugar de *Urizar*

Y finalmente, en otros, a pesar de haberse respetado el nombre originario y real se ha transcrito en grafía romance:

- *Arocenea* en lugar de *Arotzenea*
- *Juancorena* en lugar de *Joankorena*
- *Marticena* en lugar de *Martitzena*

(48) Mujika, G. (1915: 323-327).

2) Otra tendencia, que se ha extendido bastante en los últimos años, es la de aplicar a las casas de nueva construcción, chalés las más de las veces, nombres como *Gure ametsa* (nuestro sueño), *Gure kaiola* (nuestra jaula), *Bi-yak-bat* (los dos uno), etc. que, cuando menos, resultan un tanto artificiales y que, sobre todo, suponen el abandono de los criterios de arraigo histórico y secular de nuestro pueblo a la hora de nominar las casas. Lo más acertado sería tratar de paralizar esta tendencia moderna y retomar los criterios tradicionales por los que se ha caracterizado la oiconimia vasca, la cual, por otra parte, ofrece una gran posibilidad para la aplicación de nombres nuevos (49).

5. Cometidos de la Academia y de la Administración

He comenzado la segunda parte del discurso recordando las palabras de Andrés Urrutia en su discurso de entrada. Decía que a Euskaltzaindia, en cuanto que es la Academia de la lengua vasca, con personalidad jurídica plena, le corresponde por ley (50) y por méritos propios, la tarea de normativizar la lengua y, en consecuencia, la guía y autoridad en todo lo concerniente a las decisiones lingüísticas (51). En el mismo sentido se manifestó Koldo Mitxelena, refiriéndose al ámbito concreto de la onomástica, en la presentación, en 1979, del *Nomenclátor de municipios vascos*. Dejaba por sentado que no podía andar cada cual por su cuenta y que era la Academia la institución a la que correspondía ser guía y autoridad en las decisiones a adoptar (52).

Pero da la impresión de que en los temas de onomástica, al contrario que en otros campos de la lingüística, cada vascófilo –y a menudo quien ni es vascófilo ni conoce la lengua vasca– es un lingüista y, sobre todo, un experto en etimología. Prueba de ello son, tanto las opiniones, discusiones y reacciones en contra que se producen ante decisiones adoptadas en este terreno (53), como la aceptación y venta de cualquier trabajo o libro en torno a las etimologías.

Es sabido que no es tarea fácil decidir con acierto la normativización, debido a que por diversos factores, como el paso del tiempo y otros, se da una gran diferencia entre las formas originarias de los nombres y las variantes reducidas y deformadas de uso oral actual. Tampoco es cosa sencilla aplicar el criterio científico con garantía plena, sin dejarse llevar, a veces, hacia posi-

(49) Joan Anton Rabella advierte un problema similar, a propósito de las nuevas urbanizaciones turísticas de la costa catalana, en las cuales los nombres de nueva aplicación suponen una ruptura total con la tradición onomástica y con los topónimos históricos de los lugares donde se emplazan estas nuevas urbanizaciones.

(50) Real Decreto 573/1976, de 25 de febrero.

(51) Urrutia, A. (1998:45).

(52) Mitxelena, K. (1978-1: 313).

(53) El presidente de la Academia Luis Villasante ya advirtió desde un principio que la tarea no sería fácil, ni estaría exenta de críticas. Ver *Euskera* XVII, 1972, pág. 175.

ciones tanto a favor de formas arcaicas como de las populistas. Por todo ello, en la onomástica, al igual que en los ámbitos morfosintácticos y lexicales, el planteamiento previo —como ya lo advirtió Koldo Mitxelena en la presentación del *Nomenclátor* de 1979—, debe ser el establecimiento de criterios para, posteriormente, proceder, a la luz de los mismos, al estudio y análisis de los testimonios escritos y orales de cada uno de los nombres y, en consecuencia, decidir la forma normativizada de cada nombre.

Ésa es precisamente la labor encomendada a la Comisión de Onomástica. Pero para lograr la normalización de la onomástica en el ámbito social, es preciso dar otro paso que queda, obviamente, fuera de la competencia de la Comisión de Onomástica y de la propia Academia. Ya lo advirtió, con toda claridad, Koldo Mitxelena en el Congreso de Bergara, cuando apostilló: “no olvidemos que una cosa es realizar las propuestas, otra dar difusión a las mismas, y otra, bien distinta, lograr la oficialidad, la cual exige necesariamente el respaldo legal” (54).

Y es obvio que el poder legislativo no es competencia de la Academia sino de los Parlamentos, y la aplicación, el desarrollo, el control y la garantía de su cumplimiento de los Gobiernos, Diputaciones y Ayuntamientos; en definitiva, de la Administración y de sus funcionarios.

La legislación parlamentaria de la CAV y de Navarra reconocen a la Real Academia de la Lengua Vasca como la Institución consultiva oficial en materia ligüística (55). Por tanto, el cometido propio de la Academia es emitir informes y a ello se limita su campo de acción. Los siguientes pasos a adoptar para el logro de la normalización de la onomástica en el ámbito social es competencia de los poderes públicos. A ellos les compete legislar los nombres oficiales, así como establecer los mecanismos para cumplir y hacer cumplir las leyes en vigor (56).

Cuando se alcance el pleno cumplimiento de estos requisitos, cuando todos nuestros nombres se plasmen y se expongan oficialmente de forma correcta, nuestro pueblo y nuestra cultura habrán logrado recuperar una parte importante de su personalidad y se habrá conseguido, asimismo, salvar un aspecto importante de la dignidad y prestigio de nuestra lengua, al menos en el campo de la onomástica, cada vez más difundida dentro y fuera de nuestro entorno geográfico.

(54) Mitxelena, K. (1978-2:470).

(55) Artículo 10. 1 de la Ley 10/1982 de la CAV y artículo 8 de la Ley Foral 18/1986 del Vasuence.

(56) José Luis Lizundia analiza con detalle todo este asunto en su artículo “Desarrollo normativo en materia onomástica”, expuesto en el XX Congreso Internacional de Onomástica, OICOS, 1999.

Bibliografía:

ARANA, S. (1897):

– *Egutegi bizkaitarra*, Bilbao.

– (1897): *Tratado etimológico de los apellidos euskéricos*, Bilbao.

ARANA, S. – ELEIZALDE, L. (1910): *Deun-ixendegi euzkotarra / Santoral vasco*, Bilbao.

ASTARLOA, P. P. (1800): *Discursos Filosóficos sobre la Lengua Primitiva o Gramática y Análisis Razonada de la Euskara o Vascuence* (1983an moldatu eta argitaratua), Bilbo.

CAMPIÓN, A. (1985): “Datos históricos del Reino de Navarra” in *Obras Completas*, 14. alea, Mintzoa, Iruñea, 1985.

CARO BAROJA, J. (1945):

– *Materiales para una historia de la lengua vasca en su relación con la latina*, Salamancako Unibertsitatea, (1990ean berrargitaratua, Txertoa, Donostia).

– (1982): *La casa en Navarra*, Caja de Ahorros de Navarra, Iruñea, 4 lib.

EUSKALTZAINDIA (1979): *Euskal Herriko Udalen Izendegia*, Bilbo.

EUSKALTZAINDIA eta EUSKO JAURLARITZA (1986): *Euskal Herriko Autonomi Elkarteko Herrien Izenak*, Gasteiz.

EUSKALTZAINDIA eta NAFARROAKO GOBERNUA (1990): *Nafarroako Herri Izendegia /Nomenclátor Euskérico de Navarra*, Iruñea.

ETXAIDE, J. (1985): “Euskal pontizen zahar batzuk aztarrikatuz”, *Euskera* XXX, 2, 513-525 orr.

ECHAUE, Baltasar de (1607): *Discursos de la antigüedad de la lengua cántabra Bascongada*, México. (Faksimilaren berrargitalpena La Gran Enciclopedia Vasca-n, 1970).

GARCÍA GALLARÍN, C. (1998): *Los Nombres de Pila Españoles*, Madrid.

GOENAGA MENDIZABAL, P. (1995): “Euskararen batasunaz eta duintasunaz (Patxi Goenaga Mendizabal euskaltzainaren sarrera-hitzaldia)”, *Euskera*, 40, 651-667 orr.

GORROCHATEGUI CHURRUCA, J. (1984): *Onomástica indígena de Aquitania*, Euskal Herriko Unibertsitateko argitalpen zerbitzua-Salamancako Unibertsitatea.

GORROTXATEGI NIETO, M. (2000): “Evolución del nombre de pila en el País Vasco peninsular”, *Fontes Linguae Vasconum*, 32: 1, 151-168 orr.

GORROTXATEGI NIETO, M. – SALABERRI ZARATIEGI, P. (1999):

- “Hiri izendegia: Irizpideak eta erabiltzeko arauak (I). Donostia/San Sebastián”, *Euskera*, 44, 1, 583-588 orr.
- (2000): “Toponimia txikia arautzeko irizpideak”, *Euskera*, 45, 273-314 orr.

HUMBOLDT, Wilhelm von (1821): *Los primitivos habitantes de España*, (1990ean berrargitaratua, Polifemo argitaletxean, Madril).

IÑIGO ARIZTEGI, A. (1996):

- *Toponimástica Histórica del Valle de Santesteban de Lerín (Regata del Ezkurra)*, Nafarroako Gobernua, Iruñea.
- (2000): “Nombres de Oficios en la oiconimia navarra” *Fontes Linguae Vasconum*, 32: 1, 135-145 orr.

IRIGOIEN, A. (1994): *Pertsona-izenak euskaraz nola eman (eta exotoponymiaz eraskin bat)*, Deustuko Unibertsitatea, Bilbao.

JIMENO JURIO, J. M. (1991): *Nafarroa. Toponimia eta Mapagintza / Navarra. Toponimia y Cartografía. 2. argit.*, Iruñea.

KNÖRR, H. (1999): “Nombres de persona en el País Vasco: cuestiones históricas y de normalización”, *Fontes Linguae Vasconum*, 31: 1, 135-154 orr.

LIZUNDIA ASKONDO, J. L. (1998):

- “Ante la nueva situación en materia de toponimia: legislación comparada entre diversas comunidades autónomas bilingües y otros países. Dificultades e intercambios”. *XXIV Col.loqui de la Societat d’onomástica*. Eivissa, 10 i 11 d’octubre de 1998.
- (1999): “Desarrollo normativo en materia de onomástica”, XX. ICOS Nazioarteko Onomastika Biltzarra, (inprimategian).

LUCHAIRE, A. (1879): *Études sur les idiomes pyrénéens de la région française suivi de recueil de textes de l’ancien dialecte gascon*, (1973an berrargitaratua, Slatkine Reprints, Génève).

MENDIGUREN BEREZIARTU, X. (1994): “Euskaltzaindiko Exonomastika azpibatzenaren proposamenak: historia eta irizpide nagusiak”, *Euskera*, 39-2, 1333-1354 orr.

MENÉNDEZ PIDAL, R. (1952):

- *Toponimia prerrománica hispana*, Gredos, Madril.
- (1962): *En torno a la lengua vasca*, Espasa-Calpe Argentina, S.A., Buenos Aires.

MITXELENA K. (1953):

- *Apellidos vascos*, (3. argital., Txertoa, Donostia, 1973).
- (1961): *Fonética Histórica Vasca*, (3. argital., Donostia, 1985).

- (1964): *Textos arcaicos vascos*, Madril.
- (1978): "Udal Izendegia. Hitzaurrea", *Euskera*, XXIII (2. aldia), 313-316 orr.
- (1978): "Arantzazutik Bergarara", *Euskera*, XXIV (2. aldia), 467-477 orr.
- (1987): *Palabras y textos*, Euskal Herriko Unibertsitatea. Bilbo.
- (1988): *Sobre historia de la lengua vasca*, SFVJU, Donostia.

MORAN I OCERINJAUREGUI, J. (1996): *Consideracions sobre l'onomàstica*, Institut d'Estudis Catalans.

MUGICA, G. (1915): "En torno a la toponimia. Complemento necesario", *Euskalerraren alde aldizkaria*, V. urtea, 107 zb. 323-327 orr.

OIHENART, Arnaud d' (1637): *Notitia utriusque Vasconiae*, (1656ko argitalpenaren faksimila 1992an berrargitaratua, Eusko Legebiltzarra, Gasteiz).

RABELLA, J. A.: "Toponimia: problemes i mètodes". XXV Col.loqui de la Societat d'Onomàstica. Sagunt. 1999ko otsaila, (inprimategian).

SALABERRI ZARATIEGI, P. (1997):

- "Nafarroako Toponimia Nagusiaren Normalizaziorako irizpideak", *Euskera*, 42, 3, 653-666 orr. / (1998), "Criterios para la normalización de la Toponimia Mayor de Navarra", *Fontes Linguae Vasconum*, 30: 3, 363-376 orr.
- (1999): Ikus Gorrotxategi Nieto, M.
- (2000): Ikus Gorrotxategi Nieto, M.

SANTAMARINA, A.: "Viaxe pola onomástica galega", XX. OICOS Nazioarteko Onomastika Biltzarreko Sarrera-hitzaldia, 1999ko iraila, (inprimategian).

SATRUSTEGI, J. M. (1999): "Euskal izendegiak", *Euskera*, 44, 1, 591-598 orr.

TERRADO, J.: (1999), *Metodología de la investigación en toponimia*, Zaragoza.

URRUTIA BADIOLA, A. (1998): "Legeen zirrikituetatik barrena: ahozkotik idatzizkora (Andres Maria Urrutia Badiola Euskaltzaindian sartzea)", *Euskera*, 43, 13-47 orr.

VILLASANTE, L. (1978):

- "Euskaltzaindia eta euskararen batasuna" *Euskera*, XXIV (2. aldia), 443-444 orr.
- (1972): "Euskaltzaindiaren agiriak -Aramaioko hitzaldiak-", *Euskera*, XVII, 154-177 orr.

MENDEBALDETIK EKIALDERA: ERROMES BATEN OHARRAK

Ituren, 2000-V-27

Andres Urrutia Badiola,

Andrés Iñigo Euskaltzaindian sartzeari erantzunez

Eguerdi on,

Gaur gertatzen da, duela hamahiru urte gertatu zen modu berean, Euskaltzaindiak bere barruan sarrera egitea Nafarroako euskaltzain oso berri bati. Oso eta berri, horra hor bi izenondo, bata bestearen aldamenean jarriak eta gure gaurko zereginari aitzakia ederra eskaintzen diotenak. Izan ere, garai hartan Xarriton euskaltzainkideak egin zion oles, Iparraldetik etorrita, Patxi Zabaleta nafarrari, horrek ate-irekitze lanean erraztasun eta erosotasunik zabalenak izan zitzaizkion. Ahots berria etorri zen Euskararen Akademiara egun hartan eta gaur ere, ahots eta ekimen berriei egiten dizkiet nik hemen, Mendebaldeketik etorrita, diosala eta agurrak, pozarren eta alaitsu.

Mendebaldeketik natorrela esan dut eta halaxe aitortu beharrean nago. Bizkaitik nator, behinola Iruñeko Erresumaren eskualdea izan zen Bizkaitik bertatik, eta erromes ikusten dut neure burua, Euskal Herriko Ekialde honetara iristean. Erromes nator, Euskaltzaindian sartzeko une honetan Andres Iñigo adiskideari bide-laguntza eman nahian, jakin eta ikusguraz bete-beterik.

Erromes dabilzanek bidaidea behar eta horra hor, neronek Euskaltzaindiaren ate-irekitze horretan laguntzaile izan nahi eta non dudan nire eskura nafar bidelagun apartekoa, egun euskaltzain oso hartzen dugun Andres Iñigo Ariztegi bera, hain zuzen ere. Berez eta ohorez dugu euskaltzain nafar bipil hau. Izenez eta izanaz —menturaz, horretara erosoago ikusiko luke berak bere burua— eta, zeresanik ez, jakituriaz eta egokieraz.

Bidaia luzea izan daiteke Nafarroako hori eta, bidaide aukeratu zaitudanez, Andres, nire erromesaldi horretarako, zilegi bekit zure merituak aipatzea, bidaidetza lan horretarako.

Sortzez Iturengo semea izanik, bizitzez, oster, Iruñean dugu aspaldi honetan Andres Iñigo. Maria Pilarrekin ezkondua eta bi seme-alaben, Oihana eta Garikoitzen aita da. Irakaskuntza izan du bere gogoko ekintza. Euskarazko ira-

kaskuntza, hain justu ere. Hizkuntza Eskola Ofizialean euskara irakaslea izan zaigu, eta egun ere bazaigu gure Iñigo euskaltzain berria. Hogeita bat urte luzez jardun du halakoetan, horietatik hamazazpi zuzendari karguan. Baita maisuki erakutsi ere bere trebezia eta esku ona, euskararen nondik norakoak Nafarroan antolatuz. Funtzionariora —halaxe diote anitzek— bizimodu baretsu baterako giltzarria omen. Andres Iñigoren kasuan, berriz, kezka-buru eta ardua iturri, etengabe ibili baita, hara eta hona, euskararenak zertzen eta atontzen. Ikastaro trinkoak, EGA titulua emateko azterketak eta Nafarroako Euskararen Kontseiluludietzak eman dute lekukotasunik zehatzena, orain arte esan eta eginarena.

Ez dator, hala ere, Andres Iñigo esku hutsik Akademiara. Emendio onak ditu besapean, nola titulua —lizentziatura eta doktoregoa, Filosofia eta Letretan—, hala etxeko lanak, azken hamalau–hamabost urteotan ari eta ari diharduelako Akademiagintzan.

Ari eta ari esan dut, ari izanarena baztertzea legezkoa ez bada ere. Eginen artean, Euskaltzaindiaren X. Biltzarra, A. Campionen mendeurrenaren antolaketa batzordekidetza (1984). Orobat *euskaltzain urgazletza* (1987), *Onomastika batzordekidetza* (1988), III. *Onomastika Jardunaldiak* (1990), *Jagon Sailkidea* (1991), *Ahoskera Jardunaldiak* (1998) eta abar.

Abar horrek ez lidake bidea itxi behar, basoaren argigunea ikusi eta aipatzeko. Besteak beste, Euskaltzaindiaren Nafarroako ordezkariak. Ez da, ez, lan samurra izango egunerokotasun horrek izan dezakeen pisuari eustea. Hor ere, egunak ordu eta orduak egun, Nafarroako euskararen alde, langile asperuezin baten ahalegina, gaur gure artera batzen duguna.

Erromes natorrela lehen adierazi dizuet. Nondik natorren ere azaldu. Zertara natorren... ez behar bezain argi. Ikustera eta ikastera, nafarren izena eta izana ezagutzera eta, ahal den neurrian, erresuma horren euskara-zantzuak jasotzera.

Bidelagun nahi dut Andres Iñigo eta harenak ditut, argi dago, eguerdi honetako norabideak, Nafarroan zehar, zuokin batera, egin nahi dudan erromesaldi honetan.

Erromesa, sari askotan, bideari ekin aurretik, ernegaturik egon ohi da. Uzkur, burumakur, oinak zirkin erkin, erromesaldia bukatzeko gauza izango ote den kezka biziarekin. Orduantxe behar da laguntzailea. Harengana noa, eta Andres Iñigok erakusten dit bidea, zabal bezain egoki. Habil tentu handiz —badiost berak belarrira—, sarritan sasileku eta estropezu harriak aurkituko baitituk.

Haren atzetik jarri eta bagoaz biok, Nafarroaren euskalgintza barna, ikasteko gosekide.

Lehen-lehenean, JAGON Saileko lurak ikusi ditugu. Lur-esparru zabalak, euskararen babesak behar dituen adinakoak. Halakoetan otsorik ez ote da-

goen galdetu diot neure bidaideari eta, hark, erantzule zuzen, datuak tropelka eman, Nafarroako kontu-arrazoia eskainiz.

Egia esan, beti ezagutu dut kezkatu eta trebe Iñigo jauna, Jagon Sailaren zereginetan. Betidanik izan du ardura, euskara bera zailtzen duten oztopoena. Aukerak eta abaguneak bilatu ditu euskararentzat, Euskaltzaindiak berak sortzetik dituen eginkizun haietatik abiatuta: *Jagon eta Iker*. Andres Iñigok, dena den, Nafarroako txokora ekarri nau amultsuki, eta behaztopak hitzez hitz erakutsi. Honetara dio berak:

*Vascuenceren legeak, hizkuntza eskubideei dagokienez, ez du ezer lotzen eta legealdi bakoitzeko Gobernuaren esku gelditzen dira legearen garapenerako hartu behar diren erabakiak*¹.

*Bertzetik, irakaskuntza arlotik kanpo: administrazioan, hedabideetan, kultura eta kirol munduan, giza-zerbitzuetan, lan-munduan, etab. legeak deus lotzen ez duenez, ezta Gobernuak medioak jartzen ere, erran daiteke ez dela aurrerapauso nabaririk egiaztatzen ahal*².

Beltz jarri dit ikuspegia Andres Iñigo adiskideak. Erromes dabilen honek, ibiltari, Nafarroako gizarteari buruz galdetu izan dio bere aldamenekoari. Bai aurpegia piztu ere horren aldetik! Alde-aldera, datu zehatzak, bost urteotan bilduak³.

Urtea	Alde	Aurka	Ez alde/ez aurka
1991	%22	%54	%24
1996	%38	%32	%30

Euskara ikasten ari diren helduena ere, onesgarri⁴:

Urtea	Euskaltegi Publikoetan	Euskaltegi Pribatuetan	Osotara
1989	1096	2189	3283
1999	2541	3560	6101

¹ IÑIGO, Andres: «Nafarroa: Euskara bermatzeko bide berriaren beharra», *Euskera*, XLIV (1999), 998. or.

² IÑIGO, Andres: «Nafarroa: Euskara bermatzeko bide berriaren beharra», *Euskera*, XLIV (1999), 999. or.

³ IÑIGO, Andres: «Nafarroa: Euskara bermatzeko bide berriaren beharra», *Euskera*, XLIV (1999), 999. or.

⁴ IÑIGO, Andres: «Nafarroa: Euskara bermatzeko bide berriaren beharra», *Euskera*, XLIV (1999), 1000. or.

Bide batez, aipagarri izan daiteke umeen daturen bat ematea, Nafarroan euskararen itxaropena, batez ere nahitaezko irakaskuntzan, horietan islatzen delako. Hori dela eta, honako hauek dira aurrean lehendabiziko aldiz aurrematrikulatu diren hiru urteko umeen datuak: Nafarroa osoan, %31 D ereduan (iaz baino %3 gehiago) eta A ereduan %30,78 (iaz baino %1,5 gehiago); gainerako %38,17 G ereduan (erdarazkoan). Datuak Hezkuntzako Euskara Zerbitzuetik jasoak dira.

Onespenerako bideak, nonbait, euskararentzat Nafarroan, eta ekimen euskaltzale berriak Ekialdeko euskal herri honetan.

Jagon Sailak, lehen esan legez, sustapen eta zabalkunde lana dakar euskararentzat. Lan gaitza, egungo giro politiko nahasia ikusita. Lan egingarria, Euskaltzaindia bezalako erakunde batentzat, horretan baitago beraren zeregin nagusia, alegia, alderdi politiko guztietatik at, inolako ideologia edo banderapean jokatu beharrean, euskararen izenean jokatzeke, guztiontzat zabalik, euskararen onerako eta duintasunerako.

Hortaz, ez du nahi Akademiak euskara bera zokoratua izan dadin eta bazerretan gal. Aldiz, bizi-bizirik eta egungo gizartearen premiei artez egokitua nahi du Euskaltzaindiak euskara bera, batua eta tokian tokiko ezaugarriak atxikia, Mendebalde, Erdialde, Ekialde zein Iparraldearen eskakizunak aintzat hartuak, betiere, Euskal Herria bera osatzen duen ezaugarritasuna gutxietsi gabe.

Jagon Sailaren lur zabaletan barne, txitean-pitean, etxeak ageri izan zaizkigu. Erromesak, zirtolari, bidaideari esan dio: Nafarroako etxe horiek, zernolakoak?

Galderak, nolahi ere, ez du ustekabeen harrapatu gure euskaltzain berria. Berak badaki etxe horiek —berrikitan esan digu eta— izana eta izena badituztela, eta luze ibili da bi horien eskizian. Erromesak ere badaki hori, eta ihardespena entzunaz batera, ikusi du Andres Iñigo bera, azalpen-emaile. Baditu horretarako dohain eta merituak. Izan ere, aspalditik igarri zion onomastikari euskaltzain berriak. Horretarako, haren *Ituren udalerriko toponimia* (1985), edota doktorego tesia, *Malerreka inguruko toponomastikari buruz egindako lana* (1996) eta Patxi Salaberriekin batera, *Nafarroako antroponimia XVI eta XVII. mendeetan* (1994), hainbat lekutako toponimiari buruz egin dituen azterketak ere bazter utzi gabe. Oraintsu ere, Nafarroako oikonomia lagun, *Fontes Linguae Vasconum* aldizkari ospetsuan bere lana plazaratu du, Nafarroako ofizio eta ogibideen zertzeladak emanez. Gailendu da, beraz, gure Andres Iñigo gai horietan. Gustuko eta atsegin osokoenak dituela ere ezin uka. Badirudi horretara batu dituela afizioa eta ofizioa.

Non, ostera, haren jarduerarik nabarmenena? Zalantzarik gabe, Akademiaren Onomastika Batzordean. Urte isil askoren emaitza hor, gure eskura, *Nomenclator* eta abarrekoetan mamitua.

Nafarroari dagokionez, bego, esanaren adierazgarri, berak lehen aipatu digun *Nafarroako Herri Izendegia* edota Euskal Herri osorako *Euskal deituren izendegia*. Berak azaldu digunez, onomastika alorraren sail zehatz batzuetan ondutako lanak dira horiek, gizarteak berak dituen edo izan ditzakeen premiei erantzuna emateko.

Iñigok argi ikusi ditu onomastikaren beharra eta horren esanahia gaurko gizarteetan. Euskararenak kezkatzen du eta euskaratik abiatzen da, hortik norabidetzen baititu bere ahaleginak onomastika gorabeheretan. Hortik dator, etorri ere, haren azalpenaren goiburua: *Onomastika euskararen normalizazioan*.

Badaki, orobat, alferreko saioak izan daitezkeela horiek, zentzuz eta taxuz egiten ez badira eta, oro har, itzaldun erakunde baten eskutik plazaratzen ez badira.

Erakunde hori, lege-aitorpenez eta lanez, Euskaltzaindia ikusten du. Badaki Andres Iñigo jaunak ere, azken onespena Euskaltzaindiari dagokiola eta honek estu jokatu behar duela, euskarari ere aitordakion edozein hizkuntzari zor zaiona.

Horrexegatik, euskara batua eta hizkuntzaren kalitatea ekarri ditu agerira. Bi horietan ikusten dut haren larria, pertsona orori dagokiolako, mintzamina bezalaxe, izena. Izena ere, esan gabe doa, lekuetara zabaltzen da, eta bere legeak ditu, hizkuntzaren arabera. Ezagunak ditu Iñigo jaunak euskararen izenean gauzatu diren aldrebeskeriak, onomastika eta toponimiaren arloe-

Ezkerretik eskubira: Juan Ramón Elorz, Nafarroako Gobernuako ordezkarria; Jose Mari Gorosterrazu, Iturengo alkatea eta Andres Urrutia Badiola, berbaldia egiten.

tan. Horiei bidea erraztu baino gehiago, denon onerako jokatu nahi du nafar-
 rarak. Horrexegatik egiten dio alde onomastika zentzudun horri, euskararen
 erroak eta sustraiak ondo ikertu, eta formula komunak iristeko gauza dena.

Ez da erraza, antzinako tradizioaren eta oraingo boladen arteko tenkadu-
 ra bizian baitago euskararena. Halakoetan ere boladak eta aldiak ditugu eta,
 jakina, bolada eta aldi horiek nolabait gaineratu, eta hizkuntzari zor zaiona
 egoki moldatu.

Badira, tartean, Andres Iñigo eta Patxi Salaberriren hitzak, Nafarroako
 sustraiak eta zimentarriak erakusten dizkigutenak Onomastika gaitan. Entzun
 ditzagun horiek:

*Kontua da Nafarroako XVI eta XVII. mendeetako dokumentazioan XIV.
 mendean azaltzen ziren izenetako asko eta asko artean ere bizirik zeude-
 la, hots, normaltasun osoz ibiltzen zirela. XVIII. mendean ere uste dugu
 izen horietako franko azaltzen direla, baina gure ikerlanak batik bat le-
 henagoko aipatu bi mende horiek izan ditu xede, eta oraingoz horietara
 mugatuko gara. Izenok horren "berandu" arte bizirik egoteak bide eman
 diezaguke, gorago erran dugun bezala, gaurregun ere horietako asko eta
 asko erabilgarri izan daitezkeela, alegia, umeak bataiatzeko orduan
 ponteizentzat jar dakizkiekeela pentsatzeko. Bestela ere hor daude gure
 euskal autore zaharrek ibiltzen dituzten hainbat sailduizen, batzuetan
 kanpoko pertsonaia entzutetsuen izenen euskal erabilera zuritzeko ibili
 izan direnak, baina bestalde baditugu dokumentazioan hain arrunt eta
 ugariak diren pertsonaizenak, bai eta halaber (hagio)toponimian eta oi-
 konimian aurkitzen ditugun hainbeste izen jator, eta tamalgarria da iker-
 ketarik ez eginagatik honelakoak gehiago aintzakotzat ez hartzea, bi alor
 horiek harrobi (izenobi, alegia) aberatsa izaki eta.*

Hiru iturburu nagusi, beraz, antroponimia zehazterakoan: dokumentazio
 zaharra, euskal autoreak, eta hagiotoponimia eta oikonimia.

Nolanahi ere, antzinako eta tradiziokoei muzin egin gabe, gaurkoaren
 pentsamenduan jarraitzailea:

*"...gaurregun ere horietako asko eta asko erabilgarri izan daitezkeela,
 alegia, umeak bataiatzeko orduan ponteizentzat jar dakizkiekeela..".*

Lan erosoia denik ezin baieztatu. Hortxe ibili ohi dira onomastika batzor-
 dekoak, Iñigo jauna barruan, borroka bizian sartuta, zer bakoitzari nondik hel-
 du, euskal tradizioan eta agiritegian. Norbanako batzuen ameskerietan baino,
 oinarriak dituen onomastika berri baterako abiadan.

Abiatze hori gizarteak berak eskatzen du, euskararen baitan bizi nahi ho-
 rretan. Euskarak berak ere, batasunaren zurrunbiloan murgilduta, badu zer ze-
 haztu, onomastikaren alorrean, eta zehazte lan hori ez da, sarri askotan, lan
 erraz eta arina.

Batasunaren on-gaitzak horiexek ere... Batasuna eta, esan beharrik ez badago ere, kalitate kontuak, sistematizazio zehatza behar duelako horrek, norberekeriak alde batera utzita eta euskararen duintasunari zor zaiona gordeta.

Ez bitza inork nire hitzak okerretara uler. Ez naiz ari —ezin— norberak izenak aukeran erabiltzeko eskubideaz, ezta gure mendiak, kaleak, herriak, basoak eta abar lehendik zituzten izendazio horiek aldatzeaz ere. Ari naiz, dudamuda nimifioena ere izan gabe, euskal izenak (antroponimoak, toponimoak eta abar) zeintzuk eta, horien aldeko hautua eginez gero, nola eta zein modutan gomendatu eta erabili beharraz.

Lan hori, bestela badirudi ere, ez da aspaldiko jakituria itxiaren adierazle, edota aditu gutxi batzuek euren goi mailako bilera itxietan asma dezaketten kontua. Lan horrek egunerokotasun osoa du, egunean-eguneangoak aldarrikatu baitira edonon, euskal izenen korapiloak. Hitz batez esateko, gizartean txertatua dugu hori eta Euskaltzaindiak horri egin behar dio jaramon, indarge eta tolesgabe ikusi nahi ez badu bere burua gizartearen aurrean.

Nabarmen gerta dakiguke, horien artean, euskal izen eta deituren arazoa. Hori entzun dugu azken urteotan, barra-barra, aldizkari eta komunikabideetan. Kanpainak ere antolatutak izan dira, euskaldunon deituren grafiak gaurkotzeko eta euskalduntzeko. Orobat, gure kale, mendi, baso, erreka eta leku-izenak auzitan izan ditugu maiz euskara bera tartean dugula, Nafarroan (Iruña/Iruñea) zein Bizkaian (Bilbo/Bilbao).

Askorentzat halako eztabaidak eta katramilak alferrekoak izan arren, euskararentzat aberasgarri direlakoan nago, Euskaltzaindiak berak argitu behar izan digulako, lehen esandako zimentarriak aintzat hartuta, zein den euskarari dagokiona.

Onomastika batzordea izan da horren protagonista eta, horren harira, Andres Iñigo euskaltzain berriarekin batera, ezin isildu Nafarroan Jimeno Jurío eta Patxi Salaberriren eginak, Nafarroatik bertatik eta beren beregi burutuak, sarri askotan Andresekkin batera. Ezin ahaztu eta eskerrik gabe utzi Satrustegi euskaltzainkidea ere, egungo baino latzagoak izan ziren urte haietan lan eskerga egin zuena, euskararen onerako eta Nafarroan bertan, onomastika bera modurik sutsuenean jorratuz. Orobat, Ondarra eta Salaburu nafar euskaltzainkide errime eta jatorrak.

Bada garaia, haatik, onomastika horren inguruan Euskaltzaindiak praktikara eraman dituen kontu batzuen berri eman dezagun. Hartara, azpimarratu:

a) Hego Euskal Herrian, Nafarroan eta Euskadiko Autonomia Erkidegoan, onartu da, legez eta historian lehendabizikoz gainera, euskal deiturak ortografiaren ikuspegitik egokitzeko prozesua Euskal Herrian bertan burutik burura egitea, Madrilera agiriak igorri gabe, orain arte egin izan den bezala. Hortxe ditugu azaroaren 5eko 40/1999 Legea eta berori garatu duen erregelamendua, otsailaren 11ko 193/2000 Errege Dekretua. Hortxe aldarrikatu da, modurik ofizialenean, zein beharrezko den grafia zuzena erabakitze ahalmena.

b) Erabakitze eginbehar horretan, eta euskarari dagokionez, Euskal Herrian zein Euskal Herritik kanpo ere -hainbat izen eta deitura euskaldun dabilzalako barreiaturik estatuan zehar-, Euskaltzaindia da erakunde ofiziala eta, horren ariora, haren *Euskal deituren izendegia* delakoa, zirt edo zart egitekoa, argitalpen ofiziala den aldetik. Horra hor, besteak beste, ortografia eta gramatika kontuetan euskarazko izenak eta deiturak zehazteko eta finkatzeko lana-besa.

Izenak eta deiturak, halaxe esan dut, eta halaxe diot, makurretan ibili gabe, ondotox baitakit izenena, oraindik behinik behin, laugarren argitalpenaren zain duela Euskaltzaindiak. Halakoa aurki izango dugula uste dut, eta bertara bilduko dira azken urteotako berrikuntzak eta bestelakoak.

c) Euskaltzaindia bera, hau ere historian lehendabizikoz, zuzeneko harremanetan jarri da Justizia Administrazioarekin, onomastikaren alorrean duen informazioa erregistro zibiletan zabaltzeko.

Dagoeneko, bilerak izan ditugu Bilbon, aurtengo martxoaren 11n, eta Donostian, maiatzaren 6an, bake epaileei eta Erregistro Zibileko arduradunei Euskaltzaindiaren langintza hau adierazteko. Emaitzak ere laster izango ditugu eskura, bilera eta jardunaldi horietan eskaini baitu bere burua Euskaltzaindiak, euskal onomastikaren inguruan suerta daitezkeen zalantzak argitzeko.

Horretarako egin dute ahalegin bere izia, Onomastika batzordeak eta, JAGON Saileko Sustapen batzordeak. Hemendik luzatzen dugu gonbitea Nafarroan ere bide bertsutik joateko, bertako onomastika altxorra ikertu eta zabaltzeko. Azken batean, nafarren eskuetan ikusi nahi luke Euskaltzaindiak ondare hori, euskararen on eta probetxurako.

Jagon Saila eta Onomastika Batzordea. Erromes etorri, bidaia egin eta Andres Iñigo adiskidearen alorrak ezagutu izan ditugu. Berak aurreko bi horietan esparru maitteenak eta habiak, irakaskuntza ere ahantzi gabe. Xedeetan barne, euskara batua, kalitadeduna. Goiburuan, Nafarroa eta Euskal Herri osoa.

Hala ikusten dut nik neuk Andres Iñigo bidaidea, zuokin batera egin dugun erromesaldi honetan. Ez dakit bide zabalegietan ez ote garen ibili. Nago, eta nire ezinegonak horretara narama, ez ote dugun bidezidorrik soil-soilean zapaldu, Nafarroako euskalgintzaren esparru oparoak arreta abegikorragoa eskatuko bailiguke. Beto horretarako ahaleginak. Atsegin eta pozkarioz onartuko ditugu.

Hurrengoaren zain, beraz, geratu behar. Bien bitartean, zuri, Andres Iñigo adiskide horri, nagokizu. Andres batengandik Andres batengana: Zorionak. Zatoz guregana eta ekariezaguzuzure nafartasuna, zure euskalduntasuna.

Egizu zuk ere, behinolako euskal idazle urdazubiar eta goraipatu —bera ere inguru honetakoa— haren antzera, gure artera etorri eta egon zaitez, gurekin batera, *konpainia on batean, euskaldunik baizen ezen lekuan*. Orduan bezalaxe, *solasak eta perpausak* denon artean jarriko ditugu.

ANDRES IÑIGO ARIZTEGIREN EUSKALTZAINDIAN SARTZEAN EUSKALTZAINBURUAREN MINTZALDIA

Ituren, 2000-V-27

*Jean Haritschelhar,
euskaltzainburua*

Jose Mari Gorestarazu alkate jauna eta herri honetako zinegotziak,
Juan Ramon Elortz Nafarroako Gobernuaren ordezkari jauna,
Bertze agintari, parlamentari eta alkateak,
Euskaltzain andrea,
Euskaltzain kideak,
Andres Iñigoren familia,
Jaun-andreak.
Eguerdi on.

Zuri, lehenik, alkate jauna, esker-hitzak, zuri eta herri honetako zinegotzi guzici, hemen iragan baititugu bi egun lan ona eginez, atzo goizeko 10etatik ordu biak arte eta arratsaldean 4,30etarik zazpiak arte, eta ukan baitugu harrerarik hoberena udaletxean. Euskaltzaindiaren izenean, beraz, har itzazu eskerrik beroenak.

Iturenen dago egun Euskaltzaindia. Baina zer da Euskaltzaindia? Duela 82 urte Euskal Herriko lau diputazioek sortu zuten euskararen zaintzeko eta bultzatzeko Euskaltzaindia izena hartu zuena. Hamabi euskaltzain ziren orduan, 9 Hegoaldekoak, 3 Iparraldekoak, orain 24 garelarik, haietan 17 Hegoaldekoak eta 7 Iparraldekoak, ni barne. Gutartean badugu, oroxtian agurtu dudan emakume bat, erran nahi baita guk laurogei urtez egin dugula espainiol Akademiak eta frantses Akademiak egin ez dutena 300 urtez. Euskal Herri osoa bildua da Euskaltzaindian, bere euskalki guziekin. Eta, hain zuzen, euskalkiak aipatzearekin, nahi nuke argi eta garbi adierazi Euskaltzaindiak, duela orain hogeita hamar bat urte pentsatu baldin bazuen behar zela euskara batua sortu eta bultzatu, ez dituela sekulan ez arbuiatu eta ez baztertu euskalkiak.

Gure lehenbiziko euskaltzainek hartu zituzten xedeak 1920.eko hamarkadan, erranez behar zirela landu hiztegia eta gramatika, behar zela ere Hizkuntz Atlasa egin eta euskara literario bat bultzatu. Guk, gure belaunaldiak, azken 30 urteetan betetzen ditu xede horiek. Batzordeen bitartez egiten du lan Euskaltzaindiak. Hiztegi gintzan 12 liburuki agertuak dira, Gramatikan 5 liburuki

dira lanaren lekuko; Dialektologi batzordea Hizkuntz Atlasaren obratzen ari da, aurtien publikatu delarik Antologia bat eta pentsatuz datozen urteetan kaleratuko direla hamar liburuki beren koloreetako mapa ederrekin. Ez dut aipatuko Onomastika batzordea, uste baitut jakin duzuela zer den eta zertan ari den Andres Iñigo eta Andres Urrutiaren mintzaldiekin. Bi hitz, aldiz, Literatura batzordeaz. Estilistikako hiztegi baten lantzen ari delarik, sustatzen ditu biltzarrak eta kongresuak gure lehenagoko idazleei buruz, hala nola ohoratu dugularik Oihenart, XVII. mendeko idazlea, 700 orrialdeko liburu mardul batek biltzen dituela eginekako mintzaldi eta txostenak.

Lan horien sustatzeko ez da bakarrik ari Euskaltzaindia, biltzen baititu gure unibertsitateetan euskarari buruz bermatzen direnak, izan ditezen euskaltzain oso, urgazle edo bakarrik batzordekide. Argi dago, beraz, zer den Euskaltzaindiaren jokamoldea, denen biltzea, euskalki guzien biltzea, euskararen alorrean lan egiten duten irakasle-ikerle guzien biltzea, helburua finkatuz eta koordinaketa eginez. Hori da Euskaltzaindiaren xedea, horretan murgildu da 30 urtez eta segituko du urratu bidea hemendik aitzina.

Azken urte hauetan Euskaltzaindiak aldatu du bere arautegia. Lehen, hiltzen zelarik euskaltzain bat, euskalki bereko bertze euskaltzaina izendatzen zen. Aldaketa eginez gero, jadanik euskalki bereko hiru euskaltzain baldin badira, hutsik dagoen aukia libre da, erran nahi baita edozein euskalkitako batek bete lezakeela, kontutan hartuz gutiengoa hiru izanez gehiengoa zortzitan dagoela euskalki batentzat. Hori gertatu da iaz, hautatu dugularik nafar bat, Andres Iñigo Ariztegi, bizkaitar bat Federiko Krutwig zendu delarik. Hauxe da lege berria, bete daitekeena ala ez, bainan orain Nafarroak bost euskaltzain baditu.

Euskaltzain berriaren hitzaldia entzun duzue, bertze euskaltzain baten erantzuna ere. Euskaltzain berriak hautatzen du non eginen duen sarrera hitzaldia eta nor izanen den erantzulea. Parisen frantses Akademian, Madrilen espainiol Akademian, beti Akademiaren egoitzan irakurtzen dira sarrera mintzaldiak. Guk, Euskaltzaindian, bertze ohidura bat daukagu. Gehienetan sortu den herrian edo bizi denean egiten du sarrera euskaltzain berriak eta hori gauza ona da. Alabainan herri batek bere semeari emaiten ahal dio merezi duen ohorea, hauxe bera gertatzen dena, gaur, Iturengo herri honetan, hainbertze jende bildua ikusten baitut gela nagusi honetan. Bai, Andres Iñigo Ariztegi bildu ditu egun bere inguruan herritarrak eta adiskideak, Udalak haundizki ohoratzen duelarik. Herritarrek eta bereziki gazteek gogoan atxikiko dute luzaz gaurko ekitaldia.

Duela 455 urte agertu zelarik lehenbiziko liburua euskaraz, nafar batek, Nafarroa Beherekoa izanikan ere, idatzi zuen *Kontrapas* deritzan olerkia euskararen ohoretan, han ospatzen zuela Garaziko herria, sortu zen herria. Zioen lehenbiziko bertsuan:

*Garaziko herria
Benedika dadila,
Euskarari eman dio behar zuen tornuia*

Eta, nik, haren ildotik ibiliz, diot egun:

Iturengo herria

Benedika dadila,

Euskarari eman dio Iñigo euskaltzain berria.

Ohore, beraz, Iturengo herriari, berriz ere Euskaltzaindiaren izenean eskerrik beroenak eta Andres Iñigo Ariztegi euskaltzain berriari, ongi etorri.